

Wetsgeschiedenis strafrecht (1886 – 2021)

Tweede Boek: Misdrijven – artikel 296 tot 423 Sr

Martin Scharenborg

Andere boeken van dezelfde schrijver:

De Serie wetsgeschiedenis:

- Wetsgeschiedenis strafrecht (1886-2021), Eerste boek – art. 1 tot 39 (ISBN 9789403651439)
- Wetsgeschiedenis strafrecht (1886-2021), Eerste boek – art. 39 tot 92 (ISBN 9789403651446)
- Wetsgeschiedenis strafrecht (1886-2021), Tweede boek – art. 92 tot 177 (ISBN 9789403651453)
- Wetsgeschiedenis strafrecht (1886-2021), Tweede boek – art. 177 tot 296 (ISBN 9789403651460)
- Wetsgeschiedenis strafrecht (1886-2021), Tweede boek – art. 296 tot 423 (ISBN 9789403651477)
- Wetsgeschiedenis strafrecht (1886-2021), Derde boek – art. 423 tot 479 (ISBN 9789403651484)

De Serie fraude en integriteit:

- Onderzoeken van fraude (ISBN 9789463185141)
- Voorkomen van fraude (ISBN 9789463185172)
- Fraude door ambtenaren (ISBN 9789463185271)
- Fraude door werknemers (ISBN 9789463185240)
- Fraude en accountant (ISBN 9789463185325)
- Uitkeringsfraude (ISBN 9789463185011)
- Fraude in het strafrecht (ISBN 9789463185301)
- Faillissementsfraude (ISBN 9789463185073)

De Serie tuchtrecht:

- Tuchtrecht voor accountants (ISBN 9789463185905)
- Tuchtrecht voor advocaten (ISBN 9789463185943)
- Tuchtrecht voor gerechtsdeurwaarders (ISBN 9789463185929)
- Tuchtrecht voor notarissen (ISBN 9789463185882)

De Serie strafrecht:

- Witwassen (ISBN 9789403625409)
- Afpakken en Ontnemen (ISBN 9789403641584)
- Cybercrime (ISBN 9789463426923)
- Verkeersmisdrijven (ISBN 9789462546707)
- Bewijs in het strafrecht (ISBN 9789463425193)
- Vermogensmisdrijven (ISBN 9789463425827)
- Terrorisme (ISBN 9789463987240)
- Materieel strafrecht (ISBN 9789403634906)
- Geweldsmisdrijven (ISBN 9789403629100)
- Overtredingen strafrecht (ISBN 9789403629094)
- Drugsdelicten (ISBN 9789403641577)

Copyright

M. Scharenborg

ISBN: 9789403651477

© 2022 M. Scharenborg

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteur.

Inhoudsopgave

TWEEDE BOEK WvSr: *uitgewerkt in deel 5 – art. 296 – 423*

Algemeen	
Inhoudsopgave	3
Woordenlijst	4
Inleidende opmerkingen	7
Nederlandse geschiedenis	9
Wetgeving	15
Veelvoorkomende wetswijzigingen	21
Veelvoorkomende bestanddelen	25
TITEL XIXA Afbreking van zwangerschap	83
TITEL XX Mishandeling	95
TITEL XXI Veroorzaken van de dood of lichamelijk letsel door schuld	121
TITEL XXII Diefstal en stroperij	128
TITEL XXIII Afpersing en afdreiging	155
TITEL XXIV Verduistering	165
TITEL XXV Oplichting	180
TITEL XXVI Benadeling van schuldeisers of rechthebbenden	272
TITEL XXVII Vernieling of beschadiging	327
TITEL XXVIII Ambtsmisdrijven	360
TITEL XXIX Scheepvaart- en luchtvaartmisdrijven	440
TITEL XXX Begunstiging	526
TITEL XXXA Witwassen	544
TITEL XXXI Financiering van terrorisme	573
Overzicht boekenreeks	591

Woordenlijst

<i>affaire d'honneur</i>	tweegevecht, duel
<i>animus injuriandi</i>	de wil, intentie of geest van een subject om een ander te beledigen met uitdrukkingen of zinsneden die tegen zijn eer in gaan ¹
<i>auctor intellectualis</i>	intellectuele dader
<i>causa movens</i>	beweegredenen
<i>code rural</i>	wetboek van den landbouw
<i>computatio civilis</i>	het moment dat de handeling is gepleegd
<i>computatio naturalis</i>	het moment waarop het misdrijf is gepleegd
<i>concursum creditorum</i>	samenloop van schuldeisers
<i>concursum</i>	samenloop
<i>concursum realis</i>	meerdaadse samenloop
<i>concursum idealis</i>	eendaadse samenloop
conniventie	oogluiking, toegevendheid, samenspanning, de verstandhouding bij misdrijven. ²
<i>corpus delicti</i>	voorwerp van het misdrijf
<i>custodia honesta</i>	hechtenis
<i>custodia simplex</i>	hechtenis
<i>culpa</i>	schuld
<i>culpa lata</i>	beduidende/aanmerkelijke schuld
<i>culpa levis</i>	lichte schuld
<i>culpa levissima</i>	<i>negligence arising from the slightest fault</i> ³
<i>delictum</i>	strafbaar feit
<i>delictum culposum</i>	een daad als misdrijf
<i>delictum sui generis</i>	onafhankelijk delict ("enige in zijn soort")
<i>dolus</i>	opzet
<i>dolus eventualis</i>	voorwaardelijk opzet
dubia	twijfels
<i>fait justificatif</i>	het rechtvaardigen van feiten ⁴
hazardspel	dobbelspel, kansspel
<i>ipsis verbis</i>	woordelijk (<i>verbatim</i>)
<i>ius commune</i>	gemeen recht
kring van vijf	de Koning(in), diens echtgeno(o)t(e), de vermoedelijke troonopvolger, diens echtgeno(o)t(e) en de Regent.

¹ www.guiasjuridicas.es/home/EX0000011568/20080708/Animus-iniuriandi

² mijnwoordenboek.info/conniventie

³ [/www.merriam-webster.com/dictionary/culpa%20levissima](http://www.merriam-webster.com/dictionary/culpa%20levissima)

⁴ [fr.jurispedia.org/index.php/Fait_justificatif_en_droit_p%25C3%25A9nal_\(fr\)&prev=search](http://fr.jurispedia.org/index.php/Fait_justificatif_en_droit_p%25C3%25A9nal_(fr)&prev=search)

<i>leges imperfectae</i>	“wetten die de verboden handeling noch als nietig noch als strafbaar bestem- pelden” ⁵
<i>locus delicti</i>	Dit is “de plaats niet waar 't gevolg der handeling zich openbaart, maar waar gehandeld wordt, waar de handeling die tot 't wezen van 't misdrijf behoort, geschiedt.” ⁶ (plaats van het delict)
neomalthusianisme	dit is de ideologie die streeft naar geboortebeperving als middel tot het aan- pakken van sociale en economische wantoestanden die volgens de aan- hangers van het neomalthusianisme voortspruiten uit overbevolking.
nonbelligerentie	rechtstoestand waarin een staat verkeert die in een oorlog tussen andere staten een van beide oorlogvoerende partijen openlijk boven de ander bevoordeelt zonder zelf gewapenderhand aan de strijd deel te nemen. ⁷
<i>publica fides</i>	“gebondenheid aan de inhoud van de registers van de ware rechthebbende tegenover verkrijgers te goeder trouw.” ⁸
<i>praesumptio innocentiae</i>	dit is het uitgangspunt dat iemand onschuldig is tot het tegendeel bewezen is.
<i>probatio diabolica</i>	“bewijsopdracht die niet of nauwelijks kan worden vervuld, omdat het bewijs niet of slechts zeer moeilijk te leveren is.” ⁹
reciprociteit	wederkerigheid
<i>res nullius</i>	een roerende zaak dat aan niemand toebehoort. ¹⁰
rijswaarden	langs de benedenrivieren gelegen buitendijksche grond met griend of rijswaardenhout begroeid ¹¹
<i>substantief</i>	zelfstandig naamwoord
<i>suo periculo</i>	behoudens het oordeel des rechters omtrent de al of niet rechtmatige uit- oefening der bediening. ¹²
surceance van betaling	uitstel van betaling
targijn	dit is een koopman in halfsleet scheepstuig, oud ijzer, gereedschap, oud touw- werk en dergelijke
uittartend	provocerend, een boze reactie oproepende
zamenrotting	samenrotting betekent samenscholing, oproer. Zo wordt een militaire oproer een samenrotting genoemd van vijf of meer militairen. ¹³
<i>zeitgeist</i>	tijdgeest, de kenmerkende manier van denken en handelen van het meren- deel van de bevolking in een bepaalde tijd. ¹⁴

Een enkele vermelding inzake gebruikte afkortingen:

G.O. : gewijzigd ontwerp (1886)

O.R.O. : oorspronkelijk regeringsontwerp (1886)

N.G.O. : nader gewijzigd ontwerp (1886)

C.P. : *Code Pénal*

C.P.B. : *Code Pénal Belge*

⁵ Glossarium van Latijnse en Romeinse rechtstermen, Constant de Koninck, Maklu

⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 47, nr. 25 (verslag), pag. 85

⁷ www.juridischwoordenboek.nl/woordenboeknon.html#16279

⁸ www.betekenis-definitie.nl/publica%20fides

⁹ www.encyclo.nl/begrip/probatio%20diabolica

¹⁰ [/nl.wikipedia.org/wiki/Res_nullius](http://nl.wikipedia.org/wiki/Res_nullius)

¹¹ gtb.inl.nl/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M060108

¹² Tweede Kamer, vergaderjaar 1900-1901, 100, nr. 5 (MvT), pag. 45

¹³ Herziening van het Militair Strafrecht, C. van der Hoeven, pag. 159

¹⁴ nl.wikipedia.org/wiki/Zeitgeist

Zo'n 140 jaar¹⁵ geleden is het Wetboek van Strafrecht ingevoerd, ter vervanging van de toen in Nederland geldende Franse *Code Pénal*.¹⁶ De voormalig minister van justitie Schmidt heeft bij introductie van dat wetboek de wetsgeschiedenis in vijf delen beschreven.

In de eerste druk van deze serie heb ik voortgebouwd op dat werk. Inhoudende dat het werk van Smidt als basis is gebruikt, om vervolgens alle wetswijzigingen tot en met 2017 te verwerken. Een nadeel hiervan was dat de lezer gebonden was aan de serie van Smidt om wetswijzigingen te kunnen raadplegen.

In de tweede druk is ervoor gekozen om niet langer te verwijzen naar het werk van mr. Smidt, maar rechtstreeks te verwijzen naar de brondocumenten. Die onderliggende stukken zijn digitaal te raadplegen (www.wetten.nl). Daarnaast bevat de tweede druk alle wetswijzigingen tot ultimo 2021. Dus inclusief de overplaatsing van vele formele bepalingen uit het Wetboek van Strafrecht naar het Wetboek van Strafvordering.

In deze serie is gekozen voor de volgende structuur per wetsartikel:

- een schema met daarin:
 - het artikelnummer en beschrijving van de inhoud;
 - de wettekst op moment van invoering (meestal 1886);
 - alle wetswijzigingen sindsdien;
 - de wettekst ultimo 2021;
- onderdeel A – Algemeen: een duiding van het artikel;
- onderdeel B – Wijzigingen: een verdieping van de belangrijkste wijzigingen;
- onderdeel C – Toelichting: een verdieping van bepaalde onderwerpen;
- onderdeel D – Bestanddelen: een toelichting op bepaalde bestanddelen.

Omwille van inperking van de omvang is tekst bespaard:

- Sommige wetswijzigingen komen zeer vaak voor. Deze zijn uitgewerkt in de paragraaf Veelvoorkomende wetswijzigingen. Zo'n wetswijziging is wel in het schema opgenomen, maar is niet nader toegelicht en heeft geen voetnoot.
- In het schema is geen wettekst ultimo 2021 opgenomen als er geen wijzigingen sinds invoering ervan zijn geweest of als de wettekst ultimo 2021 is vervallen.
- Als de wet is vervallen dan is onderdeel B beperkt tot de reden van verval en zijn de onderdelen C en D niet uitgewerkt.
- Als in een wet hetzelfde bestanddeel vaker voorkomt, dan is het bestanddeel maar eenmaal toegelicht.
- Als in een wet een bestanddeel voorkomt dat veel vaker voorkomt in het wetboek, dan is verwezen naar de paragraaf Veelvoorkomende bestanddelen voorin het boek voor een nadere (algemene) toelichting. Daar waar relevant is specifieke toelichting bij het betreffende artikel opgenomen.

¹⁵ Het ontwerp is goedgekeurd in 1881, maar het wetboek is per 1886 ingevoerd.

¹⁶ De Fransen hebben tijdelijk over Nederland geheerst en zij hebben hun wetboek toen ingevoerd. Dat wetboek was lang na de beëindiging van de (kortdurende) overheersing nog in gebruik. Tot 1886.

Niet opgenomen in dit boek zijn aanhangige wetsvoorstellen, tenzij reeds goedgekeurd en wachtende op invoering. De wettekst is dan cursief weergegeven. Hiervoor is gekozen omdat sommige aanhangige wetsvoorstellen oud zijn en er nauwelijks kans op een Kamermeerderheid voor deze voorstellen is. Uitwerken van symboolwetgeving vergroot niet het inzicht in wetgeving.

Ook niet opgenomen is jurisprudentie, tenzij de wetgever hier zelf naar verwijst. Het gaat om wetsgeschiedenis. Wat heeft de wetgever bedoeld met de wet? Dit is van belang voor de wethistorische uitleg van een artikel door gebruikers van de wet. Uit de memorie van toelichting blijkt het belang van scheiding der machten (wetgever, bestuur, rechtspraak): "Daarvoor algemene regels te stellen is niet doenlijk, en behoort ook niet tot de taak des wetgevers. Deze heeft alleen de grenzen te bepalen, waarbinnen hij den regter ruimte en vrijheid van oordeel geeft."¹⁷ Alsook: "De uitlegging der wet is de taak des regters, niet die des wetgevers. Het is dan ook de bedoeling van dezen titel niet, in het algemeen de in het wetboek gebezigde uitdrukkingen te definiëren."¹⁸

Dit gezegd hebbende, de regering onderkende het belang van een toelichting van de wetgever op de wetsartikelen. "Aan uitleggingen van den vertegenwoordiger der Kroon is de rechter evenmin gebonden als aan die der Kamers. Want noch de eerste op zich zelf, noch de tweede op zich zelf zijn de wetgever. De wetgever spreekt alleen door de wet zelve. Dit neemt echter niet weg dat ook in dit stadium van den arbeid, gedachtenwisseling, mits niet afdalende tot casuïstiek, bij voorzichtig gebruik, voor de uitlegging vrucht kan dragen. En het is niet in te zien waarom bouwstoffen aan de Eerste Kamer verstrekt van ander gehalte zouden wezen dan die welke hetzij in de Memorie van Toelichting, hetzij in de met de Tweede Kamer gewisselde stukken te vinden zijn. Allerminst, nu tusschen de groote meerderheid der leden en de Regeering overeenstemming blijkt te bestaan omtrent het, boven een Keizerlijken Senaat verre verheven en in 's lands belang te handhaven standpunt van de Eerste Kamer."¹⁹

Zo ook de minister van justitie: "Het komt mij voor dat, wanneer de uitlegger, de regter, de vraag te beantwoorden heeft of zeker feit al of niet valt onder de omschrijving van zeker artikel, hij niet alleen met de woorden, maar ook met den geest der wet en de historie van het misdrijf zal te rade gaan. Ik bedoel hiermede natuurlijk niet dat de regter een streepje verder zou mogen gaan dan de wet medebrenkt; van het *nullum delictum sine lege* wordt nooit afgeweken. Maar behoudens deze beperking, gelden toch ook voor den strafregter alle regelen van uitlegging die op elk ander regtsgebied worden gevolgd."²⁰

Het gaat niet louter om de wettekst maar ook de geest van de wet: "Eene goede methode van wetsinterpretatie immers eischt - ook op het gebied van het strafrecht - dat men niet blijven hangen aan de letter alleen."²¹

¹⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 110, nr. 3 (MvT), pag. 76

¹⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 110, nr. 3 (MvT), pag. 80

¹⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1880-1881, geen kamerstuk, geen nummer (nota commissie/antwoord regering), pag. 246

²⁰ Handelingen Tweede Kamer 1880-1881, 29 oktober 1880, pag. 182

²¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1902-1903, 125, nr. 4 (voorlopig verslag), pag. 10

Om het Wetboek van Strafrecht te kunnen duiden is inzicht in het ontstaan van ons land nodig. Nederlandse geschiedenis in zevenmijlslaarzen.²²

Het begin

Op het grondgebied van wat wij thans als Nederland duiden woonden Germaanse stammen. De Romeinen probeerden rond de start van onze jaartelling deze gebieden te veroveren, maar ondervonden veel weerstand. De Germaanse stammen werden door de Romein Tacticus (100 na Chr) *Frissii* (Friezen) genoemd. De stammen werden geroemd wegens hun verzet tegen Rome.

Op den duur kwamen andere stammen naar Nederland, zoals de Bataven, de Saksen, de Franken. Er was lange tijd strijd tussen de stammen, met name tussen de Friezen, die in het noorden en midden van Nederland verbleven en de Franken, die met name in het zuiden van Nederland verbleven.

Voor wat betreft wetgeving gold in deze periode dat de Romeinse keizer Justianus als wetgever van Europa kan worden geduid. Zijn *Codex Justinianus*, een verzameling Romeinse rechtsregels, uit 529 is het voorbeeld dat later gebruikt is door leiders als koning Frederik de Grote van Pruisen, Napoleon, Bismarck.²³

Frankische rijk

Op den duur kregen de Franken de overhand in 'Nederland'. Het Frankische rijk zorgde voor structuur. De Frankische vorst Karel de Grote (vanaf 768) vergaarde de rechtsgebruiken van de Germaanse stammen uit zijn rijk en legde deze vast in rechtsboeken. Dit leidde tot centralisering van wetgeving. Zo legde hij de wetten van de Saksen en Friezen vast, en vulde hij het wetboek van de Franken aan (welke reeds 300 jaar eerder was opgemaakt in de *Lex Salica*). De door hemzelf opgestelde regels (hij zou persoonlijk 1.075 wetten hebben uitgevaardigd) werden vastgelegd in *capitularia*.

De rechtsbevoegdheid in het Frankische rijk was verdeeld: de keizer regeerde over zijn onderdanen. Kerkelijke aangelegenheden vielen onder het canoniek (kerkelijk) recht. Onder Karel de Grote werd de rechtszitting ('het ding') gestroomlijnd.²⁴ Het ding werd door de vorst, de graaf, de plaatsvervanger of de schout voorgezeten en de beslissing werd bekrachtigd door een groepje van zeven wijze mannen (de *scabini* of schepenen geheten). Voorheen moesten alle vrije mannen van de streek het vonnis bekrachtigen, hetgeen een verre van efficiënte afdoening opleverde.

Bewijsvoering was in deze periode nog niet uitgekristalliseerd. Kwam men niet uit de schuldvraag, dan kon men kiezen voor het tweegevecht ("het recht van de sterkste") of het godsoordeel ("*in god we trust*"), om vast te stellen wie gelijk had. Een voorbeeld van een godsoordeel was iemand met een gloeiende ijzeren staaf branden. Genas hij op tijd, dan was hij onschuldig. God helpt de onschuldige, zo was de gedachte.

²² Boek 10.000 Jaar geschiedenis der Nederlanden, Klaas Jansma en Meindert Schroor, Rebo productions, 1991

²³ Vermogensrechtelijke leerstukken aan de hand van Romeinse teksten, Lokin, Porta, Groningen, 1995, pag. 1.

²⁴ Hier is de term kort geding van afgeleid.

Er waren in deze periode twee vormen van boetes: het weergeld en het vredegeld. Het weergeld was de schadevergoeding voor de benadeelde. Hiermee werd bloedwraak voorkomen. Het vredegeld was een vergoeding voor de overheid (lees: de koning).

De gewesten

Na het uiteenvallen het Roomse Rijk onder Karel de Grote begonnen gebieden zelf machtsconcentraties te worden:

- Vlaanderen vormde het grootste deel van het huidige België tot en met Roermond.
- Utrecht stond onder gezag van bisschop Ansfried en omvatte delen van het huidige Nederland (van Groningen tot en met Zuid-Holland). Niet lang erna weekten Drenthe, Groningen en de Ommelanden en Oversticht (Overrijssel) zich los van Utrecht.
- Het graafschap Holland omvatte Holland, Zeeland en West-Friesland (huidige Noord-Holland).²⁵
- Friesland was inmiddels sterk ingeperkt door de opkomst van de andere gebieden.
- Gelre (Gelderland) was een hertogendom (de andere gewesten waren graven) en omvatte van oudsher het land tussen Rijn en Maas (Venlo).
- Brabant was een generaliteitsland²⁶ en werd gevormd door grond gelegen in zowel de Noordelijke als Zuidelijke Nederlanden.
- De overige gebieden werden gevormd door hertogdommen en graafschappen. Er waren honderden zelfstandige gebiedjes met eigen bestuur en rechtspraak. Zij stonden onder bestuur van de keizer, maar hadden veel vrijheid.

De middeleeuwen²⁷

Wat volgde waren eeuwen van watersnood, pest en partijstrijd (1270-1450). Dit veranderde toen het Bourgondische bewind de macht greep. Er kwam centraal gezag. Zo riep Filips III van Bourgondië in 1464 de Staten (de 17 Bourgondische landsdelen in de Lage Landen) voor het eerst bijeen. Hiermee werd de basis van de Staten-Generaal gelegd.²⁸

De zaken veranderden toen Karel de Stoute overleed en in 1477 diens dochter Maria van Bourgondië trouwde met keizer Maximiliaan I. De (Nederlandse) afgevaardigden wilden Maria van Bourgondië pas als erfgename erkennen, nadat zij privileges hadden afgedwongen, zoals het recht om als Staten-Generaal te vergaderen waar en wanneer zij dat wilden. Dit staat bekend als het 'Groot Privilege'.

²⁵ De naam Holland werd voor het eerst officieel gebruikt bij de komst van Floris II (1091-1121). De eerste Willem die als graaf regeerde over Holland was er omstreeks 1200. Willem II zorgde voor de verordering van Zeeland en stichtte 's-Gravenhage. Dit deed hij door zijn hoeve in 'Haga' om te bouwen tot een kasteel van waaruit hij zijn gebieden kon besturen. Hiermee werd Den Haag geboren; zie ook nl.wikipedia.org/wiki/Willem_II_van_Holland.

²⁶ Dit waren gebieden die in de tijd van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden onder gezag van de Staten-Generaal vielen. Het bestuur werd uitgeoefend door de Raad van State; <https://nl.wikipedia.org/wiki/Generaliteitslanden>

²⁷ www.staten-generaal.nl/begrip/geschiedenis

²⁸ "De officiële benaming voor het Nederlandse parlement is Staten-Generaal. Sinds de grondwetswijziging van 1815 waarbij een tweekamerstelsel werd ingevoerd bestaan de Staten-Generaal uit de Eerste Kamer en de Tweede Kamer", bron: www.staten-generaal.nl/begrip/geschiedenis

Republiek der zeven verenigde Nederlanden²⁹

Karel V werd in 1543 heerser over de Zeventien Nederlanden, na het bedwingen van het hertogdom Gelre. In 1548 bepaalde Karel V dat de Nederlanden tezamen de Bourgondische *Kreits* (kring) zouden vormen, waardoor zij vrij zouden zijn van keizerlijke rechtspraak en van de financiële verplichtingen jegens het Duitse Rijk.

De zoon van Karel V, Filip II, nam de macht over, maar er ontstond spanning in de Nederlanden. Hoewel de macht lag bij de Staten-Generaal, had Filip II ervoor gezorgd dat dit college niets had in te brengen. Opstand volgde. De dood van Egmond en van Hoorne zorgden voor de benoeming van een nieuwe leider van de opstand, Willem van Oranje. Spanje zond Alva, die in 1567 met 16.000 man de Nederlanden binnentrok. Hij verloor, uiteindelijk.

Op 26 juli 1581 werd de Akte van Verlatinghe uitgevaardigd. Doel was de Zeventien Provinciën in zijn geheel af te scheiden van de Spaanse troon, maar het feitelijke gevolg was dat de afscheiding van de noordelijke provinciën van de Spaanse Nederlanden ook de afsplitsing van de Zuidelijke Nederlanden inhield. De Republiek der Verenigde Provinciën was geboren.³⁰

In 1648 volgde de Vrede van Munster: er werd vrede gesloten tussen Spanje en de Republiek der Verenigde Provinciën. De Tachtigjarige Oorlog kwam ten einde en de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden³¹ werd als soevereine staat erkend. De geboorte van een zelfstandig land.

De rust was van korte duur. In het binnenland ontstond een stadhouderloos tijdperk waardoor de spanningen tussen de staatsgezinden en de orangisten toenamen. Daarnaast waren er de Engelse Oorlogen, welke begonnen in 1652.

Daar bleef het niet bij. Het jaar 1672 zal altijd bekend blijven als het Rampjaar, gekenmerkt door het Nederlands gezegde: "Het volk redeloos, de regering radeeloos en het land reddeloos." Dit was het jaar van de Hollandse Oorlog, de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden werd aangevallen door Engeland, Frankrijk en de bisdommen Münster en Keulen.

Bataafse Republiek³²

Hoewel de republiek zelfstandig was, gold dat niet voor de Zuidelijke Nederlanden en dat is van belang voor wat gaat komen.

In 1700 stierf Karel II en hij liet de gehele Spaanse monarchie na aan Filips van Anjou (de kleinzoon van Lodewijk XIV). Hierdoor werden de Zuidelijke Nederlanden Frans bezit. De Fransen trokken in 1702 de (voorheen Oostenrijkse) Zuidelijke Nederlanden binnen.

Het duurde tot 1795 voordat Frankrijk de Zeven Verenigde Nederlanden binnenviel. Het land werd omgedoopt tot de Bataafse republiek, daarna tot het Koninkrijk Nederland. Het was van 1795 tot 1810 een vazalstaat van Frankrijk. Van 1810 tot 1813 werden de Noordelijke Nederlanden ingelijfd bij het Franse rijk.

Dit is voor het Wetboek van Strafrecht van belang. De Fransen hervormden in rap tempo Nederland. Zo werd het Kadaster opgericht en een bevolkingsregister inge-

²⁹ nl.wikipedia.org/wiki/Rampjaar_1672nl.wikipedia.org/wiki/Zuidelijke_Nederlanden; nl.wikipedia.org/wiki/Vrede_van_Munster;

³⁰ Ook wel bekend als de Republiek der zeven verenigde Nederlanden of de Republiek der zeven provinciën.

³¹ Gelderland, Holland, Zeeland, Utrecht, Friesland, Overijssel en Stad en Lande (Groningen); www.staten-generaal.nl/begrip/geschiedenis

³² www.staten-generaal.nl/begrip/geschiedenis; [nl.wikipedia.org/wiki/Crimineel_Wetboek_voor_het_Koninkrijk_Holland_en_.../wiki/Wetboek_van_Strafrecht_\(Nederland\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Crimineel_Wetboek_voor_het_Koninkrijk_Holland_en_.../wiki/Wetboek_van_Strafrecht_(Nederland))

steld. Voor dit laatste kreeg iedereen een achternaam. Velen dachten dat dit niet stand zou houden en verzonnen protestnamen als Naaktgeboren, Vrijman, Zondergeld, God, Stuiver. Anderen kozen namen naar een beroep, zoals Regter, Bakker, Slager, Slachter. Namen die tot de dag van vandaag nog steeds bestaan.

De Fransen voerden ook het wetboek in. In de Staatsregeling van 1798 werd besloten dat een strafwetboek moest worden opgemaakt. Het Crimineel Wetboek voor het Koninkrijk Holland werd in 1809 ingevoerd door Koning Lodewijk Napoleon. Het Crimineel Wetboek wordt gezien als de eerste centrale codificatie van het strafrecht in Nederland.

Het Crimineel Wetboek kende een kort leven omdat ons koninkrijk werd ingelijfd door het Eerste Franse Keizerrijk. Het wetboek werd vervangen in 1811 door de *Code Pénal*, dit was het Franse wetboek uit 1810. Napoleon reorganiseerde de rechterlijke macht: hij zorgde voor invoering van de kantongerechten, de arrondissementsrechtbanken en de gerechtshoven. De term arrondissementsrechtbank en arrondissementsparket bestaan heden ten dage nog steeds. Het vloeit voort uit het Franse begrip arrondissement, waarmee een bestuurlijk gebied wordt bedoeld (vergelijkbaar met onze provincie).

Groot-Nederland³³

Doordat Napoleon in 1812 in Rusland een nederlaag had geleden en daarbij 15.000 Nederlanders omkwamen kwam de bevolking in verzet. Dit verzet werd in 1813 een opstand toen de Fransen een verplichte dienstplicht wilden invoeren alsook 40.000 paarden van Nederland wilden. De opstand duurde niet lang, de rol van Napoleon's Frankrijk was ten einde.

Willem I werd gekroond tot koning van Groot-Nederland, bestaande uit Nederland, België en Luxemburg. Het land werd erkend door de grotere buurlanden omdat na het verslaan van Napoleon in 1815 het wenselijk was een groot bufferland te hebben tussen Engeland, Pruisen (Duitsland en Polen) en Frankrijk.

Ondanks de opstand en het zelfstandig als koninkrijk verder gaan, is de *Code Pénal* geldend strafrecht gebleven tot 1886.

Hoewel dit koninkrijk formeel bestond van 1815 tot 1839, scheidde België zich in 1830 af van Nederland na de septemberrevolutie. Een deel van het Groothertogdom Luxemburg ging verder als zelfstandige staat in een personele unie met Nederland (tot 1890).

Koninkrijk der Nederlanden

Na opgeven van koloniaal bezit bestaat het huidige Nederland, het Koninkrijk der Nederlanden, uit een Europees deel en een Carabisch deel.

Het Europese deel is Nederland. Het Caribische deel bestaat uit de drie landen Aruba, Curaçao en Sint Maarten en uit Caribisch Nederland (de eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba). De BES-landen zijn bijzondere Nederlandse gemeenten.

Koloniaal Nederland

Omdat in het Wetboek van Strafrecht het Rijk in Europa en het Rijk buiten Europa voorkomt is het van belang inzicht te hebben in het Koninkrijk der Nederlanden. Zoals hiervoor uiteengezet omvat dat alleen nog de Nederlandse Antillen. Dit was

³³nl.wikipedia.org/wiki/Crimineel_Wetboek_voor_het_Koninkrijk_Holland en [.../wiki/Wetboek_van_Strafrecht_\(Nederland\)](http://.../wiki/Wetboek_van_Strafrecht_(Nederland)); nl.wikipedia.org/wiki/Koninkrijk_der_Nederlanden

niet altijd het geval. Nederland was in de gouden eeuw een wereldmacht dat niet onderdeed voor Engeland.

Koloniaal Nederland begon in de Gouden eeuw, in 1602 met de oprichting van de VOC, de Vereenigde Oostindische Compagnie. Waarna later ook de West-Indische Compagnie (WIC) werd opgericht. Via deze bedrijven kreeg de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden de controle over vele koloniën. Qua tijdlijn begon koloniaal Nederland begin 17de eeuw en eindigde het eind 20ste eeuw.³⁴

Namens Nederland heerste de VOC over: Amboina en de Banda-eilanden (de Molukken in Indonesië), Batavia en Java's Noordoostkust (Java in Indonesië), Bengalen (in Bangladesh), Ceylon (Sri Lanka), Kaapkolonie (Zuid-Afrika), Kust van Coromandel (in India), Nederlands-Celebes (Sulawesi in Indonesië), Nederlands-Formosa (westelijke vlakte van Taiwan), Nederlands-Malabar (in India), Nederlands-Malakka (in Maleisië), Surat (in India), Westkust van Sumatra rond Padang (in Indonesië).³⁵

Namens Nederland heerste de WIC over: Arguin (eiland langs de kust van Mauritanië), Curaçao, inclusief Aruba en Bonaire, Loango-Angolakust (in Angola), Nederlands-Brazilië (in Brazilië), Nederlands-Guiana, bestaande uit Essequibo en Demerary, Berbice en Suriname (Guyana en Suriname), Nederlandse Goudkust (in Ghana), Nederlandse Maagdeneilanden (de Amerikaanse en Britse Maagdeneilanden), Nieuw-Nederland (in de staat New York), Nieuw Walcheren (op het eiland Tobago), Sint Maarten, Sint Eustatius, inclusief Saba, Slavenkust (in Benin, Togo en Nigeria).³⁶

Hierna volgt een nadere duiding van enkele grote koloniën.

*New Amsterdam (de latere staat New York)*³⁷

Nieuw Nederland (deel van de latere staat New York) werd in 1624 toegevoegd als provincie aan de republiek Nederland. Hoofdstad werd in 1625 New Amsterdam (latere New York). In 1664 namen de Engelsen de controle over van de hoofdstad en noemden het New York. Na de Tweede Engels-Nederlandse oorlog werd overeengekomen dat de Engelsen New York mochten houden en de Nederlanders Suriname en het eiland Run in Nederlands-Indië.

*Zuid-Afrika*³⁸

Nederlanders strandden in 1647 aan de Kaap. Men bouwde een fort. Dat werd door de VOC uitgebouwd vanwege de gunstige locatie voor de verre zee-reizen. Nederlandse kolonisten breidden het gebied langzaam naar zeker uit. De Engelsen bezetten in 1806 het gebied.

*Nederlands Indië*³⁹

De oorsprong van Nederlands-Indië (Oost-Indië, de Oost of Indië) ontstond aan het einde van de 16de eeuw door de VOC. Het ging in het begin om handelsposten

³⁴ Hierbij wordt opgemerkt dat Caraïbisch Nederland en de Nederlandse Antillen geen koloniën (meer) zijn.

³⁵ https://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_koloni%C3%ABn

³⁶ https://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_koloni%C3%ABn

³⁷ https://en.wikipedia.org/wiki/New_Amsterdam

³⁸ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Zuid-Afrika#VOC>

³⁹ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlands-Indi%C3%AB>

in de Molukken en op Java. Dit groeide uit tot wat heden ten dage bekend staat als Indonesië. Het land werd zelfstandig in 1949.

*Suriname*⁴⁰

Nederland veroverde in 1667 in de Tweede Engels-Nederlandse Oorlog Suriname op de Engelsen. In de Vrede van Breda werd overeengekomen dat de Engelsen afzagen van een claim op Suriname als Nederland niet meer een claim legde op New York. Op 25 november 1975 werd Suriname onafhankelijk.

*Nederlandse Antillen*⁴¹

De WIC veroverde in 1634 de Nederlandse Antillen op de Spanjaarden. Sindsdien is Nederland betrokken bij de eilandengroep. Aruba werd een zelfstandig land in 1986, Curaçao en Sint Maarten volgden in 2010.

Saba, Sint Eustatius en Bonaire (de BES-eilanden) zijn onderdeel van Nederland als bijzondere gemeenten en staan bekend als Caribisch Nederland. Allen maken deel uit van het Koninkrijk der Nederlanden.

⁴⁰ <https://nl.wikipedia.org/wiki/Suriname>

⁴¹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_Antillen

Geschiedenis

In de memorie van toelichting van het Wetboek van Strafrecht is uitgebreid stilgestaan bij het verleden van het wetboek:

"Slechts eenmaal en gedurende niet langer dan ongeveer twee jaren mogt Nederland zich verheugen in het bezit van een algemeen Nederlandsch wetboek van strafregt.

Het Crimineel Wetboek voor het koninkrijk Holland bekwam kracht van wet den eersten Februarij 1809 om te blijven gelden tot de invoering van de Fransche wetboeken in de eerste maanden van 1811.

Na het herstel van Nederlands onafhankelijkheid was een der eerste maatregelen van den Souvereinen Vorst, bij besluit van 11 December 1813 (Staatsblad n°. 10), met belangrijke wijzigingen in het strafstelsel van den *Code Pénal*, dezen (...) te handhaven. Art. 100 der grondwet voor de vereenigde Nederlanden van den 29sten Maart 1814 schreef nu voor dat er zou worden ingevoerd - onder meer - een algemeen wetboek van lijfstraffelijk regt. Dit voorschrift ging in 1815 over in art. 163 van de grondwet des koninkrijks en bleef onveranderd bij hare herziening in 1840 (art. 161), terwijl bij de herziening (art. 146) wel niet meer werd voorgeschreven, dat een algemeen wetboek van lijfstraffelijk regt zou worden ingevoerd, maar gebiedend werd bepaald » er is een algemeen wetboek van strafregt." (...)

Genoeg is het, het treurige feit te vermelden, dat de grondwettige belofte van 1814 nog steeds onvervuld is, tot nadeel van het algemeen volksbelang, tot oneer van Nederland. De grondwet vordert eene nationale codificatie, ook van het strafregt. Wat in Nederland als strafregt geldt, voldoet in geen opzigt aan die vordering. Het is noch nationaal, noch eene codificatie. De Fransche Code werd eens bij de inlijving in het Fransche keizerrijk opgedrongen om in de plaats te treden van een voor zijnen tijd uitmuntend wetboek. Geschreven in eene vreemde taal, was bij tevens een uitvloeisel van vreemde denkbeelden, toestanden en instellingen. (...)

De vraag is echter, welken weg men heeft in te slaan bij de zamenstelling van een nieuw wetboek. Zal dit wetboek zijn eene herziening van den *Code Pénal* van 1810 zooals de Belgische Code van 1867? Of zal men zich zoo naauw mogelijk hebben aan te sluiten bij het laatste volledige ontwerp van een Nederlandsch wetboek van strafregt waarvan het eerste boek reeds in 1847 werd aangenomen? (...) Eene revisie van den *Code Pénal* kan niemand wenschen. Wij moeten met het Fransche strafwetboek, in zoover het nog bij ons geldt - en dit is met het algemeene deel voor verreweg het grootste gedeelte het geval niet - voor goed breken. Daarmede is niet gezegd dat niet enkele goede bepalingen en juiste omschrijvingen ook nu nog aan dit wetboek kunnen worden ontleend, maar wel dat men op de grondslagen van dit wetboek nu en in Nederland niet meer kan voortbouwen. (...)

De onregtvaardige gelijkstelling van pogingen volbragte daad en van daders en medepligtigen, de sedert lang veroordeelde Fransche leer over herhaling van misdrijf, de onvoldoende voorschriften over de ontoerekenbaarheid en het geheel ontbreken van de noodige bepalingen over de heerschappij van de strafwet, den samenloop en het verval van strafvordering en straf, de ongelijke maat waarmede de Code meet waar hij schier alle misdrijven tegen het staatsorganisme en het

staatsgezag niet ongeregtvaardig zware, de misdrijven tegen bijzondere personen niet zelden met betrekkelijk veel te geringe straffen bedreigt, dit alles en veel meer toont aan dat een nieuw Nederlandsch wetboek meer moet zijn dan eene revisie van den *Code Pénal* op meer of minder ruime schaal.

Meer dan dertig jaren zijn voorbijgegaan sedert het laatste volledige ontwerp aan de Staten-Generaal werd aangeboden en gedeeltelijk door de vaststelling van een - echter niet als wet afgekondigd - eerste boek werd aangenomen. Dit ontwerp heeft vele onmiskenbare verdiensten. In vorm en inhoud onderscheidt het zich in menig opzigt: gunstig van den *Code Pénal*. Het algemeene deel, in het aangenomen eerste boek te zamen gevat, is niet alleen veel vollediger dan de inleidende bepalingen en de twee eerste boeken van het fransche wetboek, maar kan ook, wat innerlijke waarde betreft, veilig den toets doorstaan met andere wetboeken en ontwerpen van dien tijd. (...) Toch kon het ontwerp van 1847 niet zijn de onmiddellijke bron, de grondslag, het voorbeeld van den wetgevenden arbeid die in 1870 der Vertegenwoordiging wordt aangeboden. (...) Wat in 1847 goed en bruikbaar was kan thans, zoo wij in Nederland gelijken tred willen bonden met andere beschaafde natiën, niet meer dienen als model. (...) Om deze redenen moet op dit oogenblik de strafwetgever, hoezer zijne taak daardoor ook worde verzwaard, zelfstandig zijnen weg kiezen, het goede overnemende waar hij dit vindt hetzij in het geldende strafregt, hetzij in de vele ontwerpen die elkander van 1814 tot 1859 hebben opgevolgd, zonder een der volledige of onvolledige ontwerpen als model te volgen.

Evenmin of veel minder nog kan er spraak van zijn eenig vreemd wetboek als grondslag van het nederlandsche aan te nemen".⁴² Oftewel, een nieuwe start was nodig.

Wetgevingproces

Om de parlementaire wetsgeschiedenis te kunnen begrijpen is enige kennis van het wetgevingsproces noodzakelijk.

De vaststelling van wetten geschiedt door de regering en de Staten-Generaal gezamenlijk (artikel 81 Grondwet). Nu bestaan er ook de AmvB's, de Algemene maatregelen van bestuur. Deze worden middels koninklijk besluit vastgesteld (artikel 89 lid 1 grondwet). Dit mag niet voor strafwetten: "Voorschriften, door straffen te handhaven, worden daarin alleen gegeven krachtens de wet. De wet bepaalt de op te leggen straffen." (artikel 89 lid 2 Grondwet).

Dit betekent dat voor strafwetgeving drie instanties betrokken zijn bij wetgeving:

- de regering, bestaande uit koning en de ministers (artikel 42 Gw.)
- de Staten-Generaal, zijnde de Eerste en de Tweede Kamer (artikel 51 Gw.)
- de Raad van State, adviseur inzake wetsvoorstellen (artikel 73 Gw.)

Voorstellen van wet kunnen worden ingediend door of vanwege de Koning en door de Tweede Kamer der Staten-Generaal (artikel 81 Gw). Dit laatste heet een initiatiefwet. Dit komt niet vaak voor. Het is meestal de regering die een wetsvoorstel indient. Niet alleen omdat vanuit het bestuur de behoefte aan een wet (wijziging) ontstaat, maar ook om het voorbereiden van een wetsvoorstel veel

⁴² Tweede Kamer, vergaderjaar 1878-1879, 110, nr. 3 (MvT), pag. 39-40

werk vereist. Het ministerie is daar bij uitstek geschikt voor, daar werken de wetgevingsjuristen. Dit laat onverlet dat er menig initiatiefwet is opgenomen in het Wetboek van Strafrecht.

In geval van omvangrijke, complexe of gevoelige wetten wordt veelal een staatscommissies ingesteld. Dit is gebeurd voor invoering van het huidige Wetboek van Strafrecht. Daarvoor was een Commissie van Rapporteurs aangesteld.⁴³

Het wetsvoorstel met de memorie van toelichting gaat naar de ministerraad (artikel 4 lid 2 sub a Reglement van Orde Ministerraad). Zodra deze akkoord is, wordt advies ingewonnen van de Raad van State.

Als het wetsvoorstel wordt doorgezet, dan wordt het wetsvoorstel voorzien van een koninklijke boodschap, het voorstel van wet (VvW)⁴⁴ en de memorie van toelichting (MvT). De koninklijke boodschap betreft de aankondiging van het wetsvoorstel, het voorstel van wet bevat de voorgestelde wettekst en de memorie bevat de toelichting van de gronden waarop het wetsvoorstel berust.

Het voorstel van wet wordt gezonden naar de Tweede Kamer (artikel 82 Gw).⁴⁵

Het presidium van de Tweede Kamer verstrekt het voorstel aan een (al dan niet tijdelijk in te stellen) commissie (artikel 90 RvO II). De commissie doet verslag aan de Tweede Kamer middels de nota naar aanleiding van het verslag.

De regering reageert op het verslag middels een memorie van antwoord (MvA). Deze kan vergezeld gaan met een nota van wijziging (NvW).

Na dit voorbereidend onderzoek vindt de plenaire behandeling plaats in de Tweede Kamer. De minister verdedigt daar het wetsvoorstel.

Zolang de wet niet is aangenomen, mogen wijzigingen op de wet worden aangebracht. (artikel 84 Gw). Dit geschiedt door amendement. De indiener (meestal de regering) behoudt de mogelijkheid om zelf het voorstel aan te passen of het in te trekken. Hierdoor kan de indiener de controle over eventuele wijzigingen behouden. Er wordt dan een gewijzigd voorstel van wet ingediend (GVvW).

Zodra de Tweede Kamer het voorstel van wet heeft aangenomen, wordt het verzonden naar de Eerste Kamer. Daar wordt het voorstel overwogen zoals het door de Tweede Kamer aan de Eerste Kamer is verzonden (artikel 84 Gw).

De Eerste Kamer heeft geen recht van amendement. Dit kan tot gevolg hebben dat de Eerste Kamer het wetsvoorstel in het geheel moet accepteren of weigeren. Een afwijzing daar waar een kleine wijziging voldoende zou zijn is onbevredigend. Daarom is een oplossing gevonden in de 'novelle'. De novelle is een wetsvoorstel "dat dient ter verbetering of aanvulling van een wetsvoorstel dat reeds bij de Eerste Kamer aanhangig is of al wel is aangenomen, maar nog niet van kracht is geworden. De Eerste Kamer stelt de plenaire behandeling uit of schorst deze tot de novelle door de Tweede Kamer is aanvaard. Na aanvaarding verschijnen het oorspronkelijke wetsvoorstel en de novelle gelijktijdig in het Staatsblad; de met de novelle beoogde wijziging wordt direct ingevoegd."⁴⁶

Als de Eerste Kamer het wetsvoorstel goedkeurt, nadat de Tweede Kamer dat al heeft gedaan, dan heeft de Staten-Generaal daarmee de wet aangenomen. De Koning bekrachtigt de wet (artikel 87 Gw). Alle wetten en koninklijke besluiten

⁴³ Handboek van het Nederlandse staatsrecht, Van der Pot – Donner, Tjeenk Willink, Zwolle, pag. 489 e.v.

⁴⁴ Voorheen ontwerp van wet (OvW) geheten.

⁴⁵ Of als dat is voorgeschreven aan de Staten-Generaal in verenigde vergadering.

⁴⁶ www.eerstekamer.nl/begrip/novelle

worden door de Koning en door een of meer ministers of staatssecretarissen ondertekend. 47 Gw.)

De wet regelt de bekendmaking en de inwerkingtreding van de wetten. Wetten treden niet in werking voordat deze bekend zijn gemaakt (artikel 88 Gw).

Dit langdurige proces verklaart het tijdsverloop tussen het wetsvoorstel van het huidige wetboek (met honderden strafwetten) in 1881 en de inwerkingtreding ervan in 1886.

Verwijzingen voetnoten

In de voetnoten in de serie is het omdernummer van het kamerstuk vermeld, met daarin tussen haakjes de afkorting van het stuk. Dit laatste is noodzakelijk omdat bijvoorbeeld nr. 3 meestal staat voor de memorie van toelichting, maar niet altijd. Zonder een nadere duiding zou de bronvermelding verwarring kunnen geven, aangezien het van belang is of de toelichting afkomstig is uit de memorie van toelichting, memorie van antwoord of nota van wijziging. Dit hangt samen met de fase van het wetsproces, alsook wie het gestelde beweert.

De gebruikte afkortingen zijn: ontwerp van wet (OvW) of voorstel van wet (VvW), memorie van toelichting (MvT), memorie van antwoord (MvA), nota van wijziging (NvW), gewijzigd ontwerp van wet (GOvW) of gewijzigd voorstel van wet (GvvW).

Aanhangige wetsvoorstellen.

Het wetboek wordt continue aangepast aan maatschappelijke ontwikkelingen. Sommige van die wetsvoorstellen worden aangenomen en wijzigen het wetboek, sommige voorstellen zijn meer een wens of een politieke boodschap, met een zeer beperkte kans ooit aangenomen te worden (verschuivingen in grootte van politieke partijen daargelaten). Enkele van die ideële wetsvoorstellen zijn thans nog steeds aanhangig. Hierbij kan gedacht worden aan:

- Het voorstel van wet van het lid De Roon tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht houdende de invoering van minimumstraffen voor moord en doodslag (30 659 ingediend per 9 augustus 2006);
- Het voorstel van de leden Wilders en Fritsma tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht in verband met een verbod op het dragen van boerka's of nikaabs op een openbare plaats (boerkaverbod) (31 108, ingediend per 12 juli 2007);
- Het voorstel van wet van het lid De Roon tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht en van enige andere wetten, strekkende tot wijziging van het sanctiestelsel, tot wijziging van de leeftijdsgrenzen in het strafrecht en tot aanscherping van de bepalingen inzake voorlopige hechtenis (31 938, ingediend per 27 juli 2009).

Deze symboolwetgeving zal (zonder wijziging politieke landschap) niet ingevoerd worden. Daarentegen zijn er ook wijzigingen die mogelijk wel ingevoerd worden, maar bij het ter perse gaan van dit boek nog niet doorgevoerd waren. Een voorbeeld is de Wijziging van het Wetboek van Strafvordering tot vastlegging van het recht op bronbescherming bij vrije nieuwsgaring (bronbescherming in strafzaken) (34 032, ingediend per 17 september 2014). Er is gekozen om aanhangige wetsvoorstellen niet te behandelen.

De parlementaire geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht bij invoering

Aan de basis van het huidige Wetboek van Strafrecht staat – parlementair gezien – de Kamerstukken 110. Daarin is het leeuwendeel van het wetboek in ontwerp toegelicht:

vergaderjaar	Kamerstukken	onder-nummer	omschrijving
1878-1879	110	1	Koninklijke boodschap
1878-1879	110	2	Ontwerp van wet
1878-1879	110	3	Memorie van toelichting
1878-1879	110	4	Vergelijkend overzicht der strafmaxima. A. Misdrijven. B. Overtredingen
1878-1879	110	5	Overzicht van den inhoud van het wetboek
1878-1879	110	6	Overzicht van den inhoud der memorie van toelichting
1878-1879	110	7	Brief van den Minister van Justitie aan den Heer Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, dd. 3 Maart 1879, n ^o 126
1878-1879	110	8	Advies van den Raad van State met de als bijlagen daarbij gevoegde afzonderlijke adviezen van twee leden van dien Raad
1878-1879	110	9	Rapport aan den Koning uitgebragt door den Minister van Justitie
1878-1879	110	10	Overzicht van den inhoud der memorie van toelichting
1878-1879	110	11	Overzicht van den inhoud der memorie van toelichting

Tegenwoordig zou een memorie van antwoord tot de Kamerstukken behoren. Bij de vaststelling van het wetboek is daar niet voor gekozen. De discussie over het voorgestelde wetboek is opgenomen in het Verslag (van Kamerstukken 47).⁴⁷

vergaderjaar	Kamerstukken	onder-nummer	omschrijving
1879-1880	47	1	Leidraad bij de algemeene beschouwingen in de afdelingen
1879-1880	47	2	Nota tot den leidraad
1879-1880	47	3	Brief van den minister
1879-1880	47	25	Verslag
1879-1880	47	26	Nota van den heer Oldenhuis Gratama
1879-1880	47	27	Nota van den heer lenting
1879-1880	47	28	Gewijzigd ontwerp van wet
1879-1880	47	29	Inhoudsopgave: inhoud. eerste boek. algemeene bepalingen
1879-1880	47	30	Amendementen door de commissie van rapporteurs voorgesteld

Er volgden allerlei amendementen (met name in Kamerstukken 10):

vergaderjaar	Kamerstukken	onder-nummer	omschrijving
1880-1881	10	1	Voorgesteld amendement
1880-1881	10	3	Voorgesteld amendement

⁴⁷ Er zijn veel meer kamerstukken onder dit nummer maar dat houdt verband met discussies over deportatie en doodstraf. Deze zijn vervallen en als zodanig niet relevant voor het huidige Wetboek van Strafrecht en daarom niet opgenomen.

1880-1881	10	4	Voorgesteld amendement
1880-1881	10	5	Amendementen door de commissie van rapporteurs voorgesteld
1880-1881	10	6	Voorgesteld amendementen
1880-1881	10	7	Nieuw regeringsartikel
1880-1881	10	8	Amendementen
1880-1881	10	9	Nieuw regeringsvoorstel

Uiteindelijk heeft dit geleid tot een nieuwe (definitieve) Nader gewijzigd ontwerp van wet (zonder kamerstuknummer, zonder ondernummer):

vergaderjaar	Kamerstukken	ondernummer	Omschrijving
1880-1881	geen	geen	Nota commissie van rapporteurs + Antwoord der Regeering
1880-1881	geen	geen	Nader gewijzigd ontwerp van wet

Tips voor het zelf raadplegen van parlementaire bronnen

Alle stukken zijn te raadplegen via www.wetten.nl. Het zoeken gaat het snelste op kamerstuknummer. Let wel, een kamerstuknummer betreft een duiding van alle parlementaire communicatie over dat onderwerp. Niet zelden betreft het een scala aan wijzigingen, soms ook met betrekking tot verschillende wetten. Daarom kan het tevens invullen van het ondernummer, de zoektocht naar informatie versnellen.⁴⁸

Houdt er rekening mee dat heden ten dage elk kamerstuknummer uniek is, maar dat vroeger kamernummers werden hergebruikt. Hierdoor kan een lager kamerstuknummers meermalen voorkomen. Altijd dient het vergaderjaar gecontroleerd te worden of het zoekresultaat het juiste kamerstuk betreft.

Het digitaal zoeken wordt vereenvoudigd maar ook gecompliceerd doordat de ingescande teksten middels *Optical Character Recognition* (OCR) leesbaar zijn gemaakt. Dit werkt erg goed voor helder getypte teksten. Maar oudere teksten worden niet altijd goed herkend door OCR-software. Een 'w' kan 'vi' worden of een 'k' een 'la'. Hoe ouder en slechter de in te scannen tekst, hoe meer fouten. Dit maakt het digitaal zoeken lastig. Cijfers worden vaak goed vertaald (hoewel de 3 wel regelmatig voor een 8 wordt aangezien en 6 als ó wordt weergegeven). Dit betekent dat slim gezocht moet worden. Zoek op 420bis, maar indien geen resultaat wordt verkregen, dan op 420. Schuine kleine letters zoals bis, quater, sexes worden vaak niet goed herkend door OCR-software.

Indien het de bedoeling is om de wetswijziging zelf te beoordelen, dan kan niet volstaan worden met het voorstel van wet. Niet zelden volgt uit het parlementaire proces dat het wetsvoorstel gewijzigd is in een (Nader) gewijzigd voorstel van wet. De publicatie in het Staatsblad is altijd de laatste versie, maar deze zijn niet allemaal gratis online beschikbaar.

⁴⁸ Door de Tweede Kamer worden cijfers als onderstukknummers gebruikt, zoals 1 voor de koninklijke boodschap, 2 voor de voorstel van wet, 3 voor de memorie van toelichting, 6 voor de memorie van antwoord. Door de Eerste Kamer worden ook cijfers gebruikt, maar de belangrijke stukken worden in beginsel met letters aangeduid, de A staat voor het (gewijzigd) voorstel van wet, B voor het Voorlopig verslag, C voor de Memorie van Antwoord, D voor het Verslag, E voor de Nota van het verslag. Deze nummering is wisselend, afhankelijk welke stukken opgemaakt zijn voor de betreffende wetsvoorstel.

De meeste wetsvoorstellen richten zich op één of enkele artikelen in het strafrecht, al dan niet in samenhang met andere rechtsgebieden. Er zijn enkele wetsvoorstellen die betrekking hebben op zeer veel artikelen uit het Wetboek van Strafrecht. Deze algemene wetwijzigingen zijn wel in het wijzigingenoverzicht bij het te behandelen artikel in dit boek opgenomen, maar zonder voetnootverwijzing. Hierdoor zijn honderden voetnoten voorkomen, hetgeen de overzichtelijkheid ten goede komt.

Het gaat om vijf omvangrijke wetwijzigingen:

- de invoering van het wetboek van strafrecht;
- de taalkundige aanpassing recidiveregeling;
- de verhoging van de geldboete;
- de invoering van geldboetecategorieën en/of de aanpassing van spelling;
- de Wet herziening tenuitvoerlegging.

*Invoering Wetboek van Strafrecht*⁴⁹

Hoewel het wetsontwerp voor het Wetboek van Strafrecht per 3 maart 1881 is ondertekend, is het wetboek pas per 1 september 1886 in werking getreden. In deze periode zijn enkele wijzigingen in het wetboek doorgevoerd. Deze wijzigingen zijn per wet van 15 januari 1886 ingevoerd.

*Taalkundige aanpassing recidiveregeling*⁵⁰

Een van de wijzigingen van het Wetboek van Strafrecht betreft de aanpassing van de recidiveregeling, welke in de vele artikelen van het wetboek als volgt is opgenomen: "(...) sedert de schuldige wegens dezelfde overtreding onherroepelijk is veroordeeld". De omschrijving is in voormelde wijziging tot het volgende gecorrigeerd: "(...) sedert een vroegere veroordeling van den schuldige wegens gelijke overtreding onherroepelijk is geworden".

Deze wijziging met voetnootverwijzing is niet telkens opgenomen, volstaan is in het wijzigingenoverzicht te melden dat de wijziging de taalkundige aanpassing recidiveregeling betreft.

*Verhoging van de geldboetes*⁵¹

De wetgever dient van tijd tot tijd na te gaan of de waarde van de munteenheid zoals opgenomen in de geldboete van het delict nog overeenstemt met de werkelijke waarde, dus na inflatiecorrectie. De wetgever achtte in de jaren vijftig de boetemaxima als gevolg van de waardevermindering van de munteenheid niet meer voldoende "om de straf van geldboete als een adequate vergelding van de wetsovertreding te doen werken en de preventieve en repressieve werking van deze straf tot haar recht te doen komen."

⁴⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1880-1881, zonder kamerstuk, zonder nummer (NGOvW)

⁵⁰ Gewijzigd bij wet van 15 januari 1886 (Stb. N°. 6); Tweede Kamer, vergaderjaar 1885-1886, 28, nr. 1 (OvW).

⁵¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 117, nr. 7 (GOvW) en nr. 3 (MvT).

Nu betrof het niet alleen de inflatiecorrectie waarom de geldboetes niet meer bijgewerkt waren naar de toen geldende maatstaven, er was ook een andere reden. Bij invoering van het wetboek gingen er geluiden op om als afstraffing te kiezen voor cellulaire opsluiting en niet voor de mogelijkheid van het betalen van een geldboete. Men vreesde klassenjustitie, de rijken voelen immers niet hetzelfde bij het betalen van een geldboete. De geldboete is er desondanks toch gekomen, maar "Waar men de geldboete niet kon missen, met name bij de overtredingen, werden de maxima principieel laag gehouden. De destijds reeds betrekkelijk lage boetemaxima zijn thans, nu het geld zo zeer in waarde is gedaald, zeker niet in overeenstemming met Boek van het Wetboek van Strafrecht de relatieve zwaarte der overtredingen. Allengs is een wanverhouding ontstaan tussen de reeds in 1886 vastgestelde boetemaxima en de meeste van die, welke voorkomen in de later in het wetboek ingevoegde bepalingen. Deze wanverhouding springt bij vergelijking zozeer in het oog, dat de wenselijkheid van rechttrekking wellicht geen nadere adstructie behoeft."

Deze correctie heeft geleid tot honderden aanpassingen. In het wijzigingenoverzicht wordt volstaan met de vermelding van het verhogen van de geldboetes.

*Invoering geldboetecategorie en/of aanpassing spelling.*⁵²

Met de Wet indeling geldboetecategorieën heeft de wetgever ervoor gekozen om de geldboetes die zijn opgenomen in wetsartikelen, uitgedrukt in concrete bedragen, los te laten en te vervangen door geldboetecategorieën. Het voordeel hiervan is dat een aanpassing van de hoogte van de geldboete niet het wijzigen van honderden artikelen vergt, doch slechts de wijziging in één artikel van de hoogte van de geldboete per categorie.

Dit betekent dat het opdelen in een beperkt aantal categorieën de strafzwaarte ook gewijzigd is. De wetgever heeft hiervoor aansluiting gezocht bij de duur van de op die feiten gestelde vrijheidsstraffen. Dat de straffen daardoor in een aantal gevallen verhoogd zijn, achtte de wetgever niet bezwaarlijk. Dit "leidt ertoe dat de meeste van de onevenwichtigheden die in de loop des tijds in de onderlinge verhoudingen tussen de strafmaxima bij overtredingen zijn geslopen, worden rechtgetrokken. Dat het algemene niveau van de boetemaxima wat hoger komt te liggen, acht ik geen bezwaar. Door de geldontwaardiging zijn bij verschillende overtredingen die maxima op een peil beland, waarop geen doelmatige sanctionering meer mogelijk is. Het scheppen van een zekere marge lijkt wel verantwoord, omdat ermee rekening moet worden gehouden dat ook in de toekomst het algemene prijsniveau instabiel zal blijven."

Daarnaast is in hetzelfde wetsvoorstel een taalkundige wijziging van het Wetboek van Strafrecht per 1 mei 1984 opgenomen. Woorden als eene, oopenbaar, den, mensch zijn vervangen door een, openbaar, de, mens. Als een dergelijke correctie heeft plaatsgevonden, dan is in het wettenoverzicht alleen opgenomen dat een taalcorrectie heeft plaatsgevonden, niet welke dat is geweest. Tenzij sprake is van vervanging van een woord, zoals schip in plaats van vaartuig. Dit betreft een dermate grote verandering dat de reikwijdte van het wetsartikel wijzigt. De taalkundige wijziging vloeit voort uit pagina 25 van onderdeel XXV van de Wet van 10 maart 1984 (Stbl. 1984, 91).

⁵² Tweede Kamer, vergaderjaar 1983-1984, 17 524, nr. 11 (GOvW) en nr. 3 (MvT).

*Wet herziening tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen*⁵³

Het Wetboek van Strafrecht is in 2020 opgeschoond. Hoewel het wetsvoorstel in naam gericht is op het herzien van de huidige wetgeving rondom de tenuitvoerlegging van strafrechtelijke beslissingen, is het wetsvoorstel ook gebruikt om de bepalingen die "zien op de tenuitvoerlegging van sancties en thans versnipperd zijn te vinden in het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering zoveel mogelijk bij elkaar te brengen in één nieuw boek binnen het Wetboek van Strafvordering (verder: Sv). Hiertoe wordt het huidige Boek V van het Wetboek van Strafvordering integraal opnieuw vastgesteld. Het voorgestelde nieuwe «Boek 6 – Tenuitvoerlegging» kent een systematische nummering en een nieuwe indeling waarbij per sanctiesoort de voor de tenuitvoerlegging relevante bepalingen in aparte Hoofdstukken zijn samengebracht. Deze clustering betekent onder meer dat bepalingen uit andere wetten die zien op de tenuitvoerlegging van specifieke straffen, worden opgenomen in de algemene strafprocesrechtelijke regeling. Dit betreft met name bepalingen uit het Wetboek van Strafrecht (verder: Sr)."⁵⁴ Dit betekent dat vele tientallen strafrechtartikelen geheel of ten dele zijn overgebracht naar het Wetboek van Strafvordering.

⁵³ Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 34 086, nr. 2 (OvW), nr. 3 (MvT)

⁵⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 2014–2015, 34 086, nr. 3 (MvT). pag. 2-3

Veelvoorkomende bestanddelen

Bepaalde bestanddelen komen zo vaak voor dat het ondoenlijk is deze telkens bij het wetsartikel uit te werken. Daarom zijn in dit hoofdstuk de veelvoorkomende bestanddelen uitgewerkt.

Het bestanddeel wordt toegelicht aan de hand van:

- de wetshistorie van het bestanddeel in het betreffende artikel en/of
- de wetshistorie in andere artikelen van het Wetboek van Strafrecht en/of
- de uitleg van het bestanddeel in andere wetten en/of
- eventueel een taalkundige uitleg van het bestanddeel.

Het moge duidelijk zijn, hoe verder van de bron (het wetsartikel) wordt gegaan voor verduidelijking hoe meer minder relevant de uitleg zal zijn. Daar moet de lezer zich bewust van zijn. Zoals de wetgever stelde over een civiele uitleg van een strafrechtelijk begrip (in casu «voorwerp»): “Hoewel een term uiteraard niet noodzakelijkerwijze in het burgerlijk recht dezelfde betekenis behoeft te hebben als in het strafrecht.”⁵⁵

Rechtssubject

«hij» «zij» «ieder» «degene»

In plaats van «hij» wordt ook wel van een «ieder» of «degene» gesproken. Dit betreft dezelfde uitleg als die geldt voor «hij».

Met het persoonlijk voornaamwoord «hij» wordt naast de man ook de vrouw bedoeld. Het is niet erg *woke*, maar het wetboek zou onleesbaar worden als de duiding in elk delict zou worden: hij, zij of hen (voor genderneutrale duiding).

Het persoonlijk voornaamwoord «zij» komt wel voor in de wet, maar dan wordt bedoeld op meerdere personen, niet op de vrouw.

Met «hij» wordt het rechtssubject bedoeld, de drager van rechten en plichten. Dit kan een natuurlijk persoon zijn (een mens) of een rechtspersoon (artikel 51 Sr).

Wil de natuurlijk persoon strafbaar zijn, dan moet hij ouder dan 12 jaren zijn (artikel 77a Sr). Op iemand onder de twaalf jaren is het Wetboek van Strafrecht niet van toepassing. Daar waar de wetgever specifiek rekening houdt met de leeftijd van de persoon worden termen gebruikt als «minderjarige» «twaalf jaren» «zestien jaren» «achttien jaren». Dit wordt hierna nader geduid.

De rechtspersoon kan ook strafbare feiten plegen, of tenminste deelnemen aan strafbare feiten (artikel 51 Sr). Het is in dit geval ‘kan’ omdat een rechtspersoon geen illegale abortus kan uitvoeren of iemand kan mishandelen. Dat zijn feitelijke handelingen die een natuurlijk persoon moet verrichten. Dat gezegd hebbende, de rechtspersoon kan hiertoe wel opdracht geven of bij behulpzaam eraan zijn. Het hangt van het delict en de feiten en omstandigheden af of een rechtspersoon een (mede)dader kan zijn.

⁵⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1954-1955, 3 771, nr. 3 (MvT), pag. 17

«verdachte» «veroordeelde» «schuldige»

Zoals volgt uit de toelichting gegeven bij «hij» kan dit een natuurlijk persoon of een rechtspersoon zijn.

Het Wetboek van Strafvordering definieert het moment waarop iemand verdachte is geworden:

Artikel 27 Sv	
1.	Als verdachte wordt vóórdat de vervolging is aangevangen, aangemerkt degene te wiens aanzien uit feiten of omstandigheden een redelijk vermoeden van schuld aan een strafbaar feit voortvloeit.
2.	Daarna wordt als verdachte aangemerkt degene tegen wie de vervolging is gericht.

De wetgever heeft ook aan andere begrippen gedacht zoals vervolgde of dader, maar zoals blijkt bij de toelichting inzake artikel 1 Sr was dat niet de juiste term. Eerstens werd gekozen voor 'den vervolgde', maar dat was niet de juiste keuze omdat juist door toepassing van artikel 1 Sr mogelijk geen sprake meer is van 'vervolgde'. Toen dacht men aan 'den dader'. Maar ook dat is niet een correcte term: "als geene vervolging plaats grijpt, weet men ook niet wie de dader is." Bleef over de de term «verdachte».⁵⁶

Hoe lang blijft men verdachte? "Tot het ogenblik waarop de einduitspraak onherroepelijk is geworden blijft men «verdachte»; nadien wordt van de «veroordeelde» gesproken."⁵⁷

Natuurlijk alleen voor zover de verdachte veroordeeld is. Anders zou de term vrijgesprokene zijn.

Ook wordt veelvuldig de term «schuldige» gebruikt, hetgeen duidt op degene die schuldig is aan het strafbare feit.

«echtgenoot» «geregistreerd partner»

Klassiek gezien is de echtgenoot de partner in een huwelijk. Strafrechtelijk geldt hier een gelijkschakeling met geregistreerd partnerschap.

"Waar van huwelijk of echtgenoot wordt gesproken wordt, met uitzondering van artikel 449, daaronder mede begrepen geregistreerd partnerschap dan wel geregistreerde partner." (artikel 90octies Sr).

"Door huwelijk of door geregistreerd partnerschap ontstaat tussen de ene echtgenoot dan wel de ene geregistreerde partner en een bloedverwant van de andere echtgenoot dan wel de andere geregistreerde partner aanverwantschap in dezelfde graad als er bloedverwantschap bestaat tussen de andere echtgenoot dan wel de andere geregistreerde partner en diens bloedverwant." (artikel 1:3 lid 2 BW).

«kind»

Er bestaan verschillende fasen in een jong leven: baby, peuter, kind, puber, adolescent, jongeman.

⁵⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 47, nr. 25 (verslag), pag. 5

⁵⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 1980 - 1981, 11 932, nrs. 5 - 7 (MvA), pag. 33

Welke leeftijd hoort bij welke fase? Dit hangt af van het soort delict. Zo vroeg te wetgever bij titel IV van het Derde boek zich het volgende af: “Wanneer houdt een mensch op een kind te zijn ? In het Eerste Boek (titel XV) is het begrip door het stellen van een vasten ouderdom bepaald. Naar analogie van art. 274 zou hier de leeftijd van zeven jaren moeten vastgesteld worden.”⁵⁸

Zo geldt voor artikel 256 Sr de grens van zeven jaren voor het zijn van een kind.

«minderjarige» «meerderjarige» «beneden de leeftijd van twaalf jaren» «leeftijd van twaalf jaren maar nog niet die van zestien jaren heeft bereikt» «beneden de leeftijd van zestien jaar» «leeftijd van zestien jaren maar nog niet de leeftijd van achttien jaren» «leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt»

Om onduidelijkheid te voorkomen heeft de wetgever ervoor gekozen om de termen «minderjarige» of «meerderjarige» te gebruiken, dan wel concreet een leeftijd te vermelden, zodat elke onduidelijkheid omtrent hoe oud iemand moet zijn wordt voorkomen.

“Minderjarigen zijn zij die de leeftijd van achttien jaren niet hebben bereikt en evenmin met toepassing van artikel 253ha (boek 1 Burgerlijk Wetboek, red.) meerderjarig zijn verklaard.” (artikel 1: 233 BW)

Meerderjarigen zijn dus achttien jaren of ouder.

Met name de leeftijden van 12, 16 en 18 zijn van belang voor het Wetboek van Strafrecht:

- jeugdstrafrecht is van toepassing tussen de 12 en 18 jaren (artikel 77a Sr);
- adolescentenstrafrecht kan van toepassing zijn tussen de 16 en 23 jaren (artikel 77b en 77c Sr);
- volwassenenstrafrecht is van toepassing vanaf 18 jaren

De wetgever differentieert in leeftijd in verband met het gevolg van het delict voor de minderjarige. Zo geldt de grens van twaalf jaren voor onttrekking van het kind aan het gezag (artikel 279 en 280 Sr), terwijl de grens van zestien en achttien jaren relevant is voor zedendelicten.

“De strafrechtelijke bescherming van kinderen die het slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting, betreft personen tot 18 jaar. Het is daarom wenselijk om die bescherming te bewerkstelligen door hantering van het begrip «persoon die de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt». Datzelfde effect wordt doorgaans ook bereikt door gebruik van het begrip minderjarige, maar niet, wanneer het minderjarigen van 16 of 17 jaar betreft die getrouwd zijn.”⁵⁹

«rechtspersoon»

Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek bevat de regeling voor rechtspersonen. Deze regeling is niet gelijk in het strafrecht. Daar worden meer ondernemingsvormen als rechtspersoon aangemerkt. “Voor de toepassing van de vorige leden wordt met de rechtspersoon gelijkgesteld: de vennootschap zonder rechtspersoonlijkheid, de maatschap, de rederij en het doelvermogen.” (artikel 51 lid 3 Sr)

⁵⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 47, nr. 3 (MvT), pag. 192

⁵⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 29 291, nr. 3 (MvT), pag. 16

Artikel 51 Sr wordt nader geduid in het tweede deel van deze serie. Voor hier wordt volstaan met een duiding van de ondernemingsvormen.

rechtspersoon (Boek 2 Burgerlijk Wetboek)		
privaatrechtelijk (artikel 2:3 BW)	publiekrechtelijk (artikel 2:1 BW)	kerkgemeenschappen (artikel 2:2 BW)
<ul style="list-style-type: none"> • verenigingen • coöperaties • onderlinge waarborgmaatschappijen • naamloze vennootschappen • besloten vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid • stichtingen 	<ul style="list-style-type: none"> • de Staat • de provincies • de gemeenten • waterschappen • alle lichamen o.g.v. Gw. verordenende bevoegdheid aan is verleend • andere lichamen, waaraan een deel van de overheidstaak is opgedragen, bezitten slechts rechtspersoonlijkheid, indien dit uit het bij of krachtens de wet bepaalde volgt. 	<ul style="list-style-type: none"> • kerkgemeenschappen • hun zelfstandige onderdelen • de lichamen waarin zij zijn verenigd
<p>“rechtspersoon” (artikel 51 lid 3 Sr)</p> <ul style="list-style-type: none"> • vennootschap zonder rechtspersoonlijkheid • maatschap • rederij • doelvermogen 		

De wetgever is duidelijk: artikel 51 Sr geldt ook voor Staat en kerk. Met betrekking tot de publiekrechtelijke rechtspersonen: “Evenmin bestond behoefte aan een afzonderlijke vermelding van de in verschillende fiscale en sociale verzekeringswetten genoemde «ondernemingen van publiekrechtelijke rechtspersonen». Het is op zichzelf al niet voor de hand liggend dat tegen zulke ondernemingen strafrechtelijk zou dienen te worden opgetreden. In de regel zal langs administratieve weg een correctie kunnen volgen (...). Mocht niettemin in een exceptioneel geval een strafvervolgung gewenst zijn, dan zal deze volgens het bepaalde in artikel 51, tweede lid, kunnen worden gericht tegen de rechtspersoon als zodanig alsmede tegen degenen die tot het strafbare feit opdracht hebben gegeven dan wel feitelijke leiding hebben gegeven aan de verboden gedraging. Gaat het bij voorbeeld om een gedraging van een gemeentelijk bedrijf, dan kan zowel de gemeente als de directeur van het bedrijf, als eventueel een andere functionaris (die feitelijk de leiding heeft gehad) worden vervolgd.”⁶⁰

De minister van justitie: “Ik acht het gevaar, dat bij het openbaar ministerie na de totstandkoming van de onderhavige wet veelvuldig aangifte zal worden gedaan van strafbare feiten die zouden zijn gepleegd door bestuurlijke lichamen, niet groot. Ook nu reeds is het denkbaar dat bestuurlijke lichamen als strafbare dader worden aangemerkt van de in vele bijzondere wetten, genoemd in de artikelen III – XIV van het wetsontwerp, omschreven strafbare feiten. Dit heeft echter niet geleid tot aangiften of klachten van het publiek. Mochten zulke aangiften in de toekomst al plaatsvinden, dan ligt het voor de hand dat het openbaar ministerie de gedragslijn zal volgen die het thans reeds bij de vervolging van economische

⁶⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 1975-1976, 13 655, nr. 3 (MvT), pag. 24

delicten hanteert en van zijn bevoegdheid tot vervolging van (semi-) publiekrechtelijke lichamen een uiterst terughoudend gebruik zal maken.”⁶¹
En ten aanzien van kerkgenootschappen. “Artikel 51 Sr. (nieuw) heeft betrekking op alle rechtspersonen, dus ook op kerkgenootschappen. In dit verband verwijs ik naar artikel 2 van Boek 2 (nieuw) BW, dat bepaalt dat kerkgenootschappen alsmede hun zelfstandige onderdelen rechtspersoonlijkheid bezitten.”⁶²

De privaatrechtelijke rechtspersonen zijn:

- *verenigingen*: De vereniging is een rechtspersoon met leden die is gericht op een bepaald doel, anders dan een dat is omschreven in artikel 53 lid 1 of lid 2 (artikel 2: 26 BW);
- *coöperaties*: De coöperatie is een bij notariële akte als coöperatie opgerichte vereniging. Zij moet zich blijkens de statuten ten doel stellen in bepaalde stoffelijke behoeften van haar leden te voorzien krachtens overeenkomsten, anders dan van verzekering, met hen gesloten in het bedrijf dat zij te dien einde te hunnen behoeve uitoefent of doet uitoefenen (artikel 2:53 lid 1 BW);
- *onderlinge waarborgmaatschappijen*: De onderlinge waarborgmaatschappij is een bij notariële akte als onderlinge waarborgmaatschappij opgerichte vereniging. Zij moet zich blijkens de statuten ten doel stellen met haar leden verzekeringsovereenkomsten te sluiten, een en ander in het verzekeringsbedrijf dat zij te dien einde ten behoeve van haar leden uitoefent (artikel 2:53 lid 2 BW);
- *naamloze vennootschappen*: De naamloze vennootschap is een rechtspersoon met een in overdraagbare aandelen verdeeld maatschappelijk kapitaal. Een aandeelhouder is niet persoonlijk aansprakelijk voor hetgeen in naam van de vennootschap wordt verricht en is niet gehouden boven het bedrag dat op zijn aandeel behoort te worden gestort in de verliezen van de vennootschap bij te dragen. Ten minste één aandeel wordt gehouden door een ander dan en anders dan voor rekening van de vennootschap of een van haar dochtermaatschappijen (artikel 2:64 BW);
- *besloten vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid*: De besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid is een rechtspersoon met een in een of meer overdraagbare aandelen verdeeld kapitaal. De aandelen zijn op naam gesteld. Een aandeelhouder is niet persoonlijk aansprakelijk voor hetgeen in naam van de vennootschap wordt verricht en is niet gehouden boven het bedrag dat op zijn aandelen behoort te worden gestort in de verliezen van de vennootschap bij te dragen, onverminderd het bepaalde in artikel 192. Ten minste één aandeel met stemrecht in de algemene vergadering wordt gehouden door een ander dan en anders dan voor rekening van de vennootschap of een van haar dochtermaatschappijen (artikel 2:175 BW).
- *stichtingen*: Een stichting is een door een rechtshandeling in het leven geroepen rechtspersoon, welke geen leden kent en beoogt met behulp van een daartoe bestemd vermogen een in de statuten vermeld doel te verwezenlijken (artikel 2: 285 BW).

⁶¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1975-1976, 13 655, nr. 5 (MvA), pag. 3

⁶² Tweede Kamer, vergaderjaar 1975-1976, 13 655, nr. 5 (MvA), pag. 3

Met “rechtspersoon” in het schema wordt bedoeld op ondernemingsvormen die privaatrechtelijk geen rechtspersoon zijn maar strafrechtelijk dat wel:

- vennootschap zonder rechtspersoonlijkheid. Dit omvat de *vennootschap onder firma* en de *commanditaire vennootschap*:
 - De vennootschap onder eene firma is de maatschap, tot de uitoefening van een bedrijf onder eenen gemeenschappelijken naam aangegaan (artikel 16 WvK);
 - De vennootschap bij wijze van geldschieting, anders en commandite genaamd, wordt aangegaan tusschen eenen persoon, of tusschen meerdere hoofdelijk verbonden vennoten, en eenen of meer andere personen als geldschieters (artikel 19 WvK).
- *maatschap* is een overeenkomst, waarbij twee of meerdere personen zich verbinden om iets in gemeenschap te brengen, met het oogmerk om het daaruit ontstaande voordeel met elkander te delen (artikel 7a: 1655 BW). Er kan sprake zijn van een algemene of een bijzondere maatschap. Dit is uitgewerkt in titel 9, afdeling 1 van boek 7a van het Burgerlijk Wetboek.
- van een *rederij* is sprake als een zeeschip blijkens de openbare registers bedoeld in afdeling 2 van Titel 1 van Boek 3 aan twee of meer personen gezamenlijk toebehoort (artikel 8: 160 BW). Nadere regels inzake de rederij zijn opgenomen in titel 3, afdeling 1 van boek 8 van het Burgerlijk Wetboek.
- “Het begrip *doelvermogen* is niet vast omlijnd. In de memorie van toelichting bij artikel 15 van de Wet op de economische delicten werd het omschreven als «het vermogen bijeengebracht tot een bepaald doel, zonder dat voor het beheer daarvan een statuut of reglement is vastgesteld». In de memorie van antwoord op het ontwerp-Algemene wet inzake rijksbelastingen heeft de Regering destijds gewezen op de moeilijkheid om van het begrip doelvermogen een bevredigende definitie te geven. Men achtte het toen wenselijk de nadere bepaling van de inhoud van dit begrip aan wetenschap en jurisprudentie over te laten. In de praktijk heeft echter die nadere begripsbepaling niet plaatsgehad, mede omdat, voor zover bekend, nooit een doelvermogen strafrechtelijk is vervolgd. De Staatssecretaris van Financiën stelt er echter prijs op, dat het doelvermogen als afzonderlijk subject van strafrecht wordt gehandhaafd. Hij meent dat de strafbaarstelling van het doelvermogen niet kan worden gemist, mede in verband met de noodzaak ook eventuele buitenlandse doelvermogens, die hier te lande actief zijn, onder de belastingbepalingen te doen vallen. Ik heb gemeend mij tegen zijn wens niet te moeten verzetten.”⁶³
“Het begrip *«fonds voor gemene rekening»* dat in de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 wordt gebruikt, kan worden gezien als een species van het doelvermogen, zodat afzonderlijke vermelding niet nodig leek.”⁶⁴

«ambtenaar»

Het Wetboek van Strafrecht bevat geen definitie van ambtenaar. In artikel 84 Sr is een nadere duiding gegeven zodat hieronder ook wordt begrepen: leden van algemeen vertegenwoordigende organen, scheidsrechters en zij die tot de gewa-

⁶³ Tweede Kamer, vergaderjaar 1975-1976, 13 655, nr. 3 (MvT), pag. 19

⁶⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 1975-1976, 13 655, nr. 3 (MvT), pag. 24

pende macht behoren. Wat daaronder moet worden verstaan is toegelicht bij de behandeling van artikel 84 Sr:

Zoals in de memorie van toelichting geduid: "Het artikel geeft geene definitie van het begrip van ambtenaren maar breidt, in zijn eerste lid, dit begrip uit tot alle krachtens de wet of wettelijke verordening verkozen personen. Dat ook de op openbaar gezag aangestelde personen ambtenaren zijn, spreekt van zelf. Het is dus onnoodig dit in eene bepaling, die anderen dan de daarin genoemde niet uitsluit, te zeggen."⁶⁵

Ook andere artikelen geven slechts een nadere duiding, geen definitie:

- Artikel 184, tweede lid Sr: "Met de in het eerste gedeelte van het vorige lid bedoelde ambtenaar wordt gelijkgesteld ieder die, krachtens wettelijk voorschrift, voortdurend of tijdelijk met enige openbare dienst is belast."
- Artikel 285a, tweede lid Sr: "Met rechter of ambtenaar wordt gelijkgesteld: een rechter bij onderscheidenlijk een persoon in de openbare dienst van een internationaal gerecht dat zijn rechtsmacht ontleent aan een verdrag waarbij het Koninkrijk partij is."
- Artikel 468a Sr: "Onder ambtenaar van de burgerlijke stand wordt ten aanzien van de artikelen 466-468 verstaan een ieder die ingevolge enig wettelijk voorschrift met de bewaring van een register van de burgerlijke stand is belast."

Wie is dan een ambtenaar? Blijkens de Ambtenarenwet is een ambtenaar in de zin van deze wet "degene die krachtens een arbeidsovereenkomst naar Nederlands recht met een overheidswerkgever werkzaam is."

Blijkens het tweede lid is een ambtenaar "tevens degene die met een overheidswerkgever is overeengekomen zonder aanspraak op loon als bedoeld in artikel 610 van Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek een functie te vervullen die is aangewezen bij algemene maatregel van bestuur, waarvan de voordracht geschiedt door Onze Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties."

Maar dit is de Ambtenarenwet, niet het strafrecht. De wetgever constateerde dat het "(...) begrip ambtenaar wordt in de rechtspraak ruim uitgelegd. Hieronder wordt verstaan elke persoon die door het openbaar gezag is aangesteld tot een openbare betrekking om een deel van de taak van de staat of zijn organen te verrichten."⁶⁶ In artikel 84 Sr wordt aangegeven wie mede wordt verstaan onder ambtenaar. Dit zijn onder meer ook personen die als parlaments- of gemeenteraadslid zijn verkozen."⁶⁷

Opgemerkt werd op vragen van de Raad van State: "Dat notarissen en procureurs onder de bepaling van ambtenaar vallen, kan niet twijfelachtig zijn."⁶⁸

«gewoonte» «beroep» «bedrijf» «organisatie»

"Onder «gewoonte» pleegt de rechtspraak te verstaan: een pluraliteit van feiten die niet slechts toevallig op elkaar volgen, maar onderling in zeker verband staan, zowel wat betreft de (objectieve) aard van de feiten als wat betreft de (subjec-

⁶⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 110, nr. 3 (MvT), pag. 80

⁶⁶ Vgl. Hoge Raad 30-01-1914, W 9149; Hoge Raad 01-12-1992, NJ 1993, 354; Hoge Raad 30-05-1995, NJ 1995, 620

⁶⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 1998-1999, 26 469, nr. 3 (MvT), pag. 5

⁶⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 110, nr. 9 (Rapport aan den Koning), pag. 200

tieve) gerichtheid van de dader: de neiging van de dader om het feit steeds weer te begaan.^{69,70}

“Dit kan aan de orde zijn als bij verschillende gelegenheden goederen of diensten worden aangeboden op een *website*. Dit kan ook aan de orde zijn als bij verschillende gelegenheden gebruik wordt gemaakt van een *website* om goederen of diensten aan te bieden. Niet uitgesloten is dat in het geval van een enkele *website*, met behulp waarvan gedurende korte tijd een groot aantal afzonderlijke transacties tot verkoop wordt aangegaan, sprake is van het meermalen verrichten van soortgelijke feiten, te weten het aanbieden van goederen of diensten zonder de intentie tot leveren. Het eenmalig te koop aanbieden van een voorwerp of aanbieden van een dienst valt hier echter niet onder.”⁷¹

“De pluraliteit van feiten onderscheidt de «gewoonte» van het «beroep». Het kenmerkende dáárvan ligt niet in de herhaling, maar in het oogmerk om te herhalen, teneinde zich aldus een bron van inkomsten te verschaffen (...) Bij «beroep» gaat het dus om de wil om eenzelfde feit stelselmatig uit winstbejag of om in het onderhoud te voorzien te begaan. Daarvoor kan één daad voldoende zijn, mits deze wijst op het vaste voornemen hetzelfde feit nogmaals te begaan met het oog op financieel gewin.”⁷²

“Het begrip beroep veronderstelt een bezoldigde betrekking. Onder uitoefening van het beroep wordt verstaan uitoefening van het beroep in overeenstemming met de hiervoor geldende voorschriften.”⁷³

Wat omvat het beroep? “Het begrip «beroep» is in de wet niet nader omljnd. In de literatuur wordt aangenomen dat het ontbreken van een definitie veronderstelt dat aan het begrip «beroep» de meest ruime betekenis mag worden gegeven.⁷⁴ Uit rechtspraak kan worden afgeleid dat met name twee aspecten van belang worden geacht om een activiteit als beroep aan te merken.

In de eerste plaats moeten de verrichtingen die in het kader van de activiteit plaatsvinden een zekere samenhang vertonen, wil er sprake zijn van een beroep. Het gaat er daarbij bijvoorbeeld om dat iemand de diverse taken vervult die bij het desbetreffende beroep behoren. Zo maakt het regelmatig schetsen van bouwplannen iemand nog geen architect als hij de overige aan dit beroep verbonden werkzaamheden niet verricht.

Het tweede aspect betreft de duurzaamheid. Pas wanneer de werkzaamheden met een zekere bestendigheid plaatsvinden, kan van de uitoefening van een beroep worden gesproken. De eenmalige uitvoering van een specifieke last is dus geen beroepsuitoefening. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan het verschil tussen het optreden als executeurtestamentair in de privé-hoedanigheid van familielid en in de uitoefening van het beroep van notaris.

Niet relevant is verder of betrokkene de werkzaamheid uitvoert als hoofdberoep dan wel als nevenberoep. Het is namelijk goed voorstelbaar dat iemand verschillende beroepen naast elkaar uitoefent. «Beroep» beperkt zich evenmin tot kost-

⁶⁹ Vgl. de standaard-interpretatie van het begrip «gewoonte», gegeven in aantekening 11 op artikel 250 van het Wetboek van Strafrecht, in T. J. Noyon, G. E. Langemeijer en J. Rimmelink, Het Wetboek van Strafrecht, supplement 91, pag. 773

⁷⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 2000–2001, 27 792, nr. 3 (MvT), pag. 6

⁷¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2015–2016, 34 372, nr. 3 (MvT), pag. 92

⁷² Tweede Kamer, vergaderjaar 2000–2001, 27 792, nr. 3 (MvT), pag. 6

⁷³ Tweede Kamer, vergaderjaar 2018–2019, 35 080, nr. 7 (Nota n.a.v. Verslag), pag. 16

⁷⁴ Vgl. Noyon-Langemeijer-Rimmelink, Het Wetboek van Strafrecht, art. 28, aant. 19 (suppl. 53)

winning. Een bezigheid die praktisch als beroep wordt verricht, verliest het beroepsmatig karakter niet wanneer zij om niet of enkel tegen vergoeding van onkosten wordt verricht. Activiteiten van een zekere samenhang en duurzaamheid kunnen derhalve, ook zonder bezoldiging, worden aangemerkt als het uitoefenen van een beroep.

In de praktijk wordt de wettelijke regeling inzake de ontzetting van het recht tot uitoefening van een bepaald beroep door de rechter ook op deze wijze toegepast. Zo zijn door de rechter in strafzaken bijvoorbeeld de (zakelijke) activiteiten van de opkoper, zaakwaarnemer, nachtverpleger, caféhouder, archivaris, conservator, masseur, turnleraar, arts, apotheker, paranormaal genezer, advocaat, accountant en financieel-adviseur aangemerkt als beroep in de zin van artikel 28, eerste lid, onder 5°, Sr.⁷⁵

“De invulling van het begrip «bedrijf» wordt, evenals het geval is voor de invulling van dit begrip in andere artikelen uit het Wetboek van Strafrecht waarin het voorkomt, overgelaten aan het gewone spraakgebruik. In algemene zin wordt aangenomen dat bij een bedrijf een streven naar winst bestaat en dit streven regelmatig en publiekelijk tot uiting komt.

Onder de uitoefening van een «beroep of bedrijf» moet worden verstaan het verrichten van activiteiten die als hoofd- of nevendoel het verwerven van inkomen of het maken van winst hebben, zo wordt «beroep of bedrijf» iets verder gespecificeerd in de wetsuitleg van artikel 429quarter van het Wetboek van Strafrecht.⁷⁶

Wat betreft het verschil tussen «beroep» en «bedrijf» heeft de Hoge Raad bepaald dat, gelet op artikel 71 van de Wet op de bedrijfsorganisatie (oud) moet worden aangenomen dat het begrip «bedrijf» primair wordt bepaald door een ondernemingsgewijze bedrijfsuitoefening, in tegenstelling tot het begrip «beroep», hetgeen een door persoonlijke kwalificaties bepaalde beroepsuitoefening betreft.⁷⁷

“Een vereniging of organisatie valt niet onder het begrip «beroep» of «bedrijf».

Het begrip «organisatie» is toegevoegd aan artikel 326d van het Wetboek van Strafrecht, zodat ook (liefdadigheid)stichtingen, kerkgenootschappen en andere organisaties vallen onder de bescherming die artikel 326d van het Wetboek van Strafrecht tegen acquisitiefraude biedt.

Voor wat betreft de definitie van «organisatie» kan worden aangesloten bij hetgeen is bepaald in HR 22 januari 2008, NJ 2008, 72. Hier gaf de Hoge Raad aan onder organisatie te verstaan «een samenwerkingsverband met een zekere duurzaamheid en structuur».⁷⁸

«in vereniging» «verenigde personen» «verenigde krachten»

Een delict kan alleen gepleegd worden, maar ook tezamen met anderen. Voorzamelde drie begrippen duiden allemaal dit aan: het plegen van een delict met twee of meer personen, zij het met enig verschil.

⁷⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 386, nr. 3 (MvT), pag. 14

⁷⁶ C.P.M. Cleiren en J.F. Nijboer, Tekst en commentaar, Strafrecht, Deventer: Kluwer, 2008

⁷⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 2012–2013, 33 712, nr. 3 (MvT), pag. 20–21

⁷⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 2012–2013, 33 712, nr. 3 (MvT), pag. 20–21

“De term [in vereniging, red.]⁷⁹ heeft een vergelijkbare inhoud als wanneer de strafwet spreekt over «verenigde personen» (...)»⁸⁰ of «verenigde krachten» (...)»⁸¹, zij het, dat de laatste term oorspronkelijk duidt op een zeker massaal gebeuren.

De rechtspraak is echter, zoals bekend, al snel bereid gebleken om «verenigde krachten» of «vereniging van krachten» ook al aan te nemen als slechts twee personen opzettelijk samendoen tot het begaan van de verboden gedraging.⁸² De Hoge Raad heeft deze uitleg steeds gebillijkt.⁸³

Volgens de gangbare dogmatiek is van een in vereniging begaan delict slechts sprake indien opzettelijk wordt samengewerkt tot het ontstaan van het delictuele gevolg.⁸⁴

Het gaat hier om een strafverzwarringsgrond. Het is meer verwijtbaar als een delict door meer dan één persoon wordt gepleegd. “De strafverzwarringsgrond «door twee of meer verenigde personen» duidt op de deelnemingsfiguur van medeplegen. Zie voor het «in vereniging» plegen van strafbare feiten ook artikel 46 Sr.”⁸⁵

Hierbij geldt dat juist “groepsoptredens strafrechtelijk bijzondere aandacht verdienen, vooral wegens de katalyserende werking die dat optreden heeft op de deelhebbers. De ene persoon wordt door de ander meegesleept en terugtrekking is bijna niet meer mogelijk zonder gezichtsverlies. Het zich distantiëren van wat binnen het collectief *bon ton* is, is erg moeilijk.”⁸⁶

“Op zichzelf heeft het OM gelijk dat «in vereniging» niet per definitie stelmatigheid impliceert. Niettemin hecht ik eraan het verenigingselement als grond voor strafverzwaring in de wet tot uitdrukking te brengen en op één lijn te stellen met «beroep of gewoonte», vanwege de grotere impact die de betrokkenheid van meer personen bij discriminatoire uitingen in het algemeen zal hebben.”⁸⁷

De oude strafbaarstelling van artikel 141 Sr bevatte het begrip «met verenigde krachten». “Uit de wetsgeschiedenis kan de conclusie worden getrokken dat de toenmalige wetgever het begrip «met verenigde krachten» restrictief interpreteerde. Niet iedereen die aan het geweld bijdroeg, kon veroordeeld worden op basis van artikel 141 WvSr. De Hoge Raad heeft artikel 141, eerste lid, WvSr tot dusver overeenkomstig deze wetsgeschiedenis uitgelegd. In HR 9 oktober 1990, NJ 1991, 30 is uitgemaakt dat «het enkele feit dat de verdachte tot een groep heeft behoord die geweld heeft gepleegd, zonder dat is komen vast te staan dat van de verdachte zelf enige gewelddadige handeling is uitgegaan, geen geweldpleging zijdens de verdachte op(levet) in de zin van art. 141, eerste lid Sr.» Op dit uitgangspunt is de Hoge Raad niet teruggekomen.”⁸⁸

⁷⁹ Deze term komt thans voor in de artikelen 141, 197a en 285 Sr

⁸⁰ Deze term komt voor in de artikelen 137c, 137d, 137e, 137g, 138, 138a, 139, 248, 273f, 311, 312 en 396 Sr

⁸¹ Deze term komt alleen nog voor in artikel 182 Sr.

⁸² Zie onder meer het vonnis van de rechtbank te 's-Gravenhage van 2 november 1916 NJ 1917 p. 477.

⁸³ Zie bijvoorbeeld het arrest van dit college, gepubliceerd in de Nederlandse Jurisprudentie 1980 321, waar de Hoge Raad accoord ging met de toepassing van artikel 141 van het Wetboek van Strafrecht op een bewezenverklaring inhoudende dat verdachte tezamen met slechts een ander opzettelijk openlijk geweld had gepleegd.

⁸⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 1990-1991, 22 268, nr. 3 (MvT), pag. 17-18

⁸⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 27 792, nr. 3 (MvT), pag. 6

⁸⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 27 792, nr. 3 (MvT), pag. 6

⁸⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 27 792, nr. 3 (MvT), pag. 6

⁸⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 1998-1999, 26 519, nr. 3 (MvT). pag. 2-3

Dit begrip is in artikel 141 Sr vervangen door «in vereniging». Zoals gesteld komt het oude begrip alleen nog voor in artikel 182 Sr.

“De woorden «in vereniging» drukken uit dat de samenwerkingseis van artikel 141 WvSr onverkort blijft gelden: het «verenigde» van de krachten wordt voortgezet in de eis dat in vereniging geweld moet zijn gepleegd. Aan deze vereniging worden geen strengere eisen gesteld, wat betreft de nauwheid en de volledigheid van de samenwerking, dan bij het huidige artikel 141 WvSr het geval is (...) Het verschil met de huidige delictomschrijving zit uitsluitend in het ontbreken van het woord «krachten». Anders dan thans is niet langer doorslaggevend of de verdachte «krachten» heeft aangewend die met die van anderen verenigd zijn. Voldoende is, dat hij deel uitmaakt van de groep die het openlijke geweld heeft gepleegd, en een bijdrage heeft geleverd aan dat geweld. Die bijdrage kan bestaan in het plegen van een gewelddadige handeling, dat hoeft echter niet. De betrokkene kan ook met een bivakmuts hebben rondgelopen en anderen hebben aangemoedigd. Hij kan, in gevallen waarin het openlijke geweld niet «spontaan» gepleegd wordt, ook een rol in de organisatie hebben gespeeld door deelnemers aan de openlijke geweldpleging te werven. De betekenis van de eis dat de betrokkene een bijdrage moet leveren, moet niet worden onderschat.”⁸⁹

Blijft over «verenigde personen». Ook hier gaat het om ten minste twee personen, zodat de wetgever aansluiting heeft gezocht bij medeplegen.

“Ik wil dan ook benadrukken dat het oppakken van personen op grond van de gedachte «je was erbij, dus je bent erbij» in strijd is met de gedachte achter dit wetsvoorstel. Zulks zou ook onverenigbaar zijn met de jurisprudentie inzake het medeplegen, waar het onderhavige wetsvoorstel bij wil aansluiten. Uit het arrest HR 19 oktober 1993, NJ 1994, 50 kan worden afgeleid, dat het meegaan met een groep waarvan men weet dat zij een inbraak gaat plegen, het tijdens die inbraak buiten wachten, en het vervolgens met de inbrekers opeten van de gestolen consumpties, niet de conclusie kan dragen dat de betrokkene zich schuldig heeft gemaakt aan «diefstal door twee of meer verenigde personen». Daartoe is meer vereist dan de enkele aanwezigheid. Voor toepassing van dwangmiddelen zal de enkele aanwezigheid van personen bij een ordeverstoring derhalve onvoldoende basis bieden.”⁹⁰

Rechtsobject

«voorwerp» «goed»

Deze strafrechtelijke begrippen mogen niet zomaar gebruikt worden met uitleg van de civielrechtelijke begrippen. Waarom niet? Omdat de strafwetgever «voorwerpen» als volgt duidt: “Onder voorwerpen worden verstaan alle zaken en alle vermogensrechten.”⁹¹ Civilisten herkennen hierin de juridische omschrijving van «goederen».

⁸⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 519, nr. 3 (MvT), pag. 6-7

⁹⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 1999–2000, 26 519, nr. 6 (Nota n.a.v. het verslag), pag. 1

⁹¹ In de artikelen 33a, 36e, 46, 420bis, 420quater en 421 Sr.

Artikel 3:1 BW

Goederen zijn alle zaken en alle vermogensrechten.

Dit was een bewuste keuze van de wetgever: “Te definiëren met een verwijzing naar artikel 3.1.1.0 Nieuw BW [3:1]. Dat artikel bepaalt dat goederen alle zaken en alle vermogensrechten zijn. Aldus wordt duidelijk gemaakt dat niet alleen roerende zaken en vorderingen vatbaar zijn voor verbeurdverklaring, maar ook onroerende zaken en andere registergoederen, alsmede rechten aan toonder of order en aandelen en effecten op naam. Dezelfde definitie is niet voorgesteld in de artikelen over de onttrekking aan het verkeer, aangezien daarvoor naar het voorkomt alleen lichamelijke roerende zaken in aanmerking komen. Nu onder de voorgestelde definitie van voorwerpen alle zaken, roerend of onroerend, registergoed of niet, vallen alsmede onlichamelijke zaken, lijkt het niet langer nodig afzonderlijke voorzieningen met het oog op de mogelijkheid tot inbeslagneming, verbeurdverklaring of levering van vorderingen te handhaven.”⁹²

Dus strafrechtelijke «voorwerpen» en civielrechtelijke «goederen» zijn gelijk? Neen. De wetgever onderkende dit ook: “Hoewel een term uiteraard niet noodzakelijkerwijze in het burgerlijk recht dezelfde betekenis behoeft te hebben als in het strafrecht.”⁹³ Het probleem wordt duidelijk in de daaropvolgende civiele bepalingen.

Artikel 3:2 BW

Zaken zijn de voor menselijke beheersing vatbare stoffelijke objecten.

Artikel 3:2a BW

1. Dieren zijn geen zaken.
2. Bepalingen met betrekking tot zaken zijn op dieren van toepassing, met in achtneming van de op wettelijke voorschriften en regels van ongeschreven recht gegronde beperkingen, verplichtingen en rechtsbeginselen, alsmede de openbare orde en de goede zeden.

Artikel 3:3 BW

1. Onroerend zijn de grond, de nog niet gewonnen delfstoffen, de met de grond verenigde beplantingen, alsmede de gebouwen en werken die duurzaam met de grond zijn verenigd, hetzij rechtstreeks, hetzij door vereniging met andere gebouwen of werken.
2. Roerend zijn alle zaken die niet onroerend zijn.

Artikel 3:6 BW

Rechten die, hetzij afzonderlijk hetzij tezamen met een ander recht, overdraagbaar zijn, of er toe strekken de rechthebbende stoffelijk voordeel te verschaffen, ofwel verkregen zijn in ruil voor verstrekt of in het vooruitzicht gesteld stoffelijk voordeel, zijn vermogensrechten.

⁹² Tweede Kamer, vergaderjaar 1989-1990, 21 504, nr. 3 (MvT), pag. 16

⁹³ Tweede Kamer, vergaderjaar 1954-1955, 3 771, nr. 3 (MvT), pag. 17

Civielrechtelijk moeten zaken stoffelijk zijn. Strafrechtelijk is dit niet het geval. Sinds het electriciteitsarrest is in het strafrecht de eis van stoffelijkheid losgelaten. “In de eerste plaats zij vermeld, dat een voorziening met betrekking tot diefstal van elektriciteit in dit wetsontwerp niet behoeft te worden voorgesteld, nu naar het oordeel van ons hoogste rechtscollege (arrest van 28 Mei 1921) electriciteit als een voor wegneming vatbaar goed in den zin van artikel 310 van het Wetboek van Strafrecht moet worden aangemerkt.”⁹⁴

Hoewel deze uitbreiding de strafwetgever bekend was was er toch twijfel. Daarom is voor witwassen en verbeurdverklaring gekozen voor «voorwerpen» en niet voor «goederen». De minister van justitie: “In de context van het witwassen komt mij de term «goed» echter als te beperkt voor. Van die term is namelijk niet geheel duidelijk in hoeverre er meer onder valt dan alleen stoffelijke voorwerpen (de Hoge Raad heeft er bijvoorbeeld wel elektrische energie onder gevat). De voorkeur voor een ruim bestanddeel «voorwerpen» boven «goed» heeft bovendien te maken met de wens om ook de indirecte opbrengsten van misdrijven onder de nieuwe bepaling te brengen. Juist bij de vervanging van de oorspronkelijke uit misdrijf verkregen voorwerpen door andere, zal nogal eens sprake zijn van de verkrijging van een vermogensrecht.”⁹⁵

Daarop is bij de verbeurdverklaring, ontneming, witwassen en terrorismefinanciering ervoor gekozen om ook vermogensrechten aan te merken als voorwerpen.

Dat strafrechtelijke «voorwerpen» civielrechtelijke «roerende zaken» omvatten moge duidelijk zijn, maar hoe zit het met «onroerende zaken». Zijn dat «voorwerpen»? Ja.

“Door de hier aan het woord zijnde leden wordt er terecht op gewezen, dat in de jurisprudentie onder 'voorwerp' in bepaalde omstandigheden ook onroerende goederen zijn begrepen. De ondergetekende meent dat de ontwikkeling van deze jurisprudentie met vertrouwen kan worden tegemoet gezien. Daarbij hangt veel van de omstandigheden af. Gesteld b.v. dat iemand van een bouwterrein een wastafel, een geijsjer, of een dergelijk voorwerp ontvreemdt en dit vervolgens in zijn woning bevestigt, dan zou het rechtsgevoel niet bevredigd zijn indien het voorwerp, onroerend geworden, niet meer voor inbeslagneming of verbeurdverklaring vatbaar zou zijn. De verdere vormgeving aan het recht in dit opzicht zou ondergetekende intussen liever willen overlaten aan de rechter. Wanneer de wet zou aangeven in welke gevallen onroerende goederen voor verbeurdverklaring vatbaar zijn, zou het gevaar bestaan dat de wetstekst òf te ruim òf te eng zou worden, nu moeilijk tevoren geheel is te overzien onder welke omstandigheden verbeurdverklaring van onroerende goederen redelijk is te achten. Aanleiding voor ingrijpen van de wetgever zou er uiteraard zijn, indien de jurisprudentie zich in een ongewenste richting bewoog, doch dat is hier niet het geval. Bij dit alles dient bedacht, dat het onderhavige ontwerp wel een nadere regeling bedoelt te geven van de gevallen, waarin voorwerpen verbeurd kunnen worden verklaard, doch niet beoogt in het begrip 'voorwerp' wijziging te brengen.”⁹⁶

⁹⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 1920-1921, 526, nr. 3 (MvT), pag. 4

⁹⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1999-2000, 27 159, nr. 3 (MvT), pag. 16

⁹⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1957-1958, 4 034, nr. 5 (MvA), pag. 3

«gegevens» «informatie»

Dit begrip is beschreven in artikel 80quinquies Sr: "Onder gegevens wordt verstaan iedere weergave van feiten, begrippen of instructies, op een overeengekomen wijze, geschikt voor overdracht, interpretatie of verwerking door personen of geautomatiseerde werken."

Zowel e-mailberichten als een adressenbestand genieten bescherming als gegevens.⁹⁷

Waarom een aparte beschrijving? Vallen «gegevens» niet onder «goed»? Neen.

"Met de Wet computercriminaliteit is er destijds voor gekozen om gegevens begripsmatig afzonderlijk te behandelen en niet gelijk te stellen aan een «goed».⁹⁸ Ook in de jurisprudentie van de Hoge Raad is de gelijkstelling van gegevens aan een goed afgewezen.⁹⁹ Doorslaggevend argument is dat een «goed» individualiseerbaar is en dat degene die de feitelijke macht daarover heeft deze noodzakelijkerwijze verliest indien een ander zich de feitelijke macht erover verschafft. Gegevens kunnen echter worden overgenomen zonder dat de rechthebbende de beschikkingsmacht over de gegevens verliest. De rechthebbende kan echter geen invloed uitoefenen op het gebruik dat vervolgens van de overgenomen gegevens wordt gemaakt, waardoor hij benadeeld kan worden als de gegevens worden geopenbaard of anderszins worden aangewend op een wijze waardoor zijn belangen worden geschaad. Daar waar de gegevens buiten de beschikkingsmacht van de rechthebbende worden gebracht is strafvervolgning op grond van diefstal volgens enkele uitspraken van feitenrechters niet uitgesloten. Een voorbeeld hiervan betreft de diefstal van een virtueel amulet en een virtueel masker uit een online computerspel.^{100»101}

Is het begrip «gegevens» hetzelfde als «informatie»? Neen.

"Het begrip «gegevens» moet worden onderscheiden van het begrip «informatie», dat betrekking heeft op de uitwerking van gegevens, zoals beoogd of ervaren door de gebruikers ervan. Het verwijst naar een subjectief proces, dat mede afhankelijk kan zijn van culturele of maatschappelijke factoren"¹⁰²

"Het wetsvoorstel kiest (...) ter onderscheiding van het begrip «inlichtingen» of «informatie» voor een definitie van gegevens als «uitwendige kenmerken, die potentieel door de mens kunnen worden geïnterpreteerd» (memorie van antwoord, blz. 6, 5e regel v.o.). Pas als deze interpretatie plaatsvindt is er sprake van inlichtingen of informatie (zoals bedoeld in onder meer artikel 10 Europese Conventie van de Rechten van de Mens)."¹⁰³

«gegevensdrager» «informatiedrager»

Nu zijn gegevens ongrijpbaar, niet vast te pakken. Het is niet fysiek van aard. Gegevens moeten opgeslagen worden op harde schijf, Usb-stick, grammofoonplaat (geluid is ook een gegeven) of ander opslag-medium. Dit zijn «gegevensdragers».

⁹⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 1998–1999, 26 671, nr. 3 (MvT), pag. 33

⁹⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 1989-1990, 21 551, nr. 3 ((MvT), pag. 3

⁹⁹ Hoge Raad 03-12-1996, NJ 1997, 574

¹⁰⁰ Hoge Raad 31-01-2012, LJN BQ9251

¹⁰¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2015–2016, 34 372, nr. 3 (MvT), pag. 63

¹⁰² Tweede Kamer, vergaderjaar 1989-1990, 21 551, nr. 3 (MvT), pag. 5-6.

¹⁰³ Tweede Kamer, vergaderjaar 1991-1992, 21 551, nr. 10 (Eindverslag), pag. 2-4

Artikel 240b Sr ging uit van «informatiedrager». Dit is gewijzigd in «gegevensdrager». "De toepassing van informatietechniek leidt er toe dat met het ongestoorde gebruik van gegevens belangen zijn gemeoid die vergelijkbaar zijn met het ongestoorde gebruik van goederen. De vraag kan rijzen of het bestaande artikel 350 (zaaksbeschadiging) niet reeds voorziet in de nodige bescherming, daar toch gegevens plegen te zijn vastgelegd op een gegevensdrager. Een gegevensdrager is een goed in de zin van artikel 350 of het nu gaat om een vel papier, een schoolbord, een grammofoonplaat, een *floppy-disk* of een *tape*. Er is wel verdedigd dat het veranderen van gegevens op een gegevensdrager zou leiden tot beschadiging van een dergelijk goed of het onbruikbaar maken daarvan. Een aanvulling van het Wetboek van Strafrecht zou in deze opvatting onnodig zijn. Deze benadering acht ik onwenselijk omdat het leidt tot een overspanning van het begrip «goed». Hoewel inderdaad het beschadigen van een grammofoonplaat leidt tot het veranderen of wissen van gegevens, neergelegd in de groef, en zeer wel wegens zaaksbeschadiging zou kunnen worden vervolgd, sluit bij voorbeeld het wissen van een tekening op een schoolbord in mindere mate aan bij het gewone taalgebruik indien deze handeling zou worden aangemerkt als beschadiging van het schoolbord als informatiedrager. Het verschil ligt daarin dat de grammofoonplaat is vervaardigd uitsluitend met het doel om die specifieke informatie die daarop is vastgelegd, blijvend daarop ter beschikking te doen zijn, terwijl een schoolbord juist is ontworpen met het oog op de mogelijkheid gegevens tijdelijk vast te leggen en ook weer makkelijk te kunnen wissen. Dit gebruik overeenkomstig zijn bestemming kan men toch bezwaarlijk als beschadiging van het goed aanmerken. Daarom geef ik er de voorkeur aan een afzonderlijke bepaling op te nemen gericht op de aantasting van gegevens ongeacht de wijze waarop zij zijn vastgelegd."¹⁰⁴

De term «informatiedragers» is ontleend aan artikel 240b Sr.¹⁰⁵ Nu schrijdt de techniek voort en wordt in dat artikel inmiddels de term «gegevensdrager» gebruikt. Alleen in artikel 46 Sr wordt nog gebruik gemaakt van de term «informatiedrager».

«stoffen»

De term «stoffen» wordt vaak gebruikt in een specifieke context: brandende stoffen (artikel 429 Sr), radio-actieve stoffen (artikel 161quater Sr), voor het leven of de gezondheid schadelijke stoffen (artikel 304 Sr). De context bepaalt het type delict: terrorismebepalingen (springstoffen of grondstoffen daarvoor), verkeersbepalingen (rijvaardigheid beïnvloedende stoffen), drugsdelicten (drogerende stoffen). De stof kan vast van aard zijn, maar omvat ook een vloeistof of vluchtige stof. Zo veroorzaakt benzine als vloeistof brandgevaar maar als het verdampt ontstaat explosiegevaar. Zo zijn emmers met benzine geduid als «stoffen».¹⁰⁶

Nu is er de stof en het omhulsel om de stof te omvatten. Dit kan – onder omstandigheden – ook als stof worden aangemerkt. Zo stelde de wetgever: "Onder brandende stoffen zijn brandende lampen en fakkels begrepen."¹⁰⁷

¹⁰⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 1989-1990, 21 551, nr. 3 (MvT), pag. 23-24

¹⁰⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1990-1991, 22 268, nr. 3, pag. 16

¹⁰⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1992-1993, 22 268, nr. 7 (Nota n.a.v. het eindverslag), pag. 5

¹⁰⁷ Geschiedenis van het WvSr, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, Derde Deel, H. D. Tjeenk Willink, pag. 199

Ook voor het vervalsen van munten is het begrip «stoffen» ruim. “Stoffen of werktuigen omvat behalve de metalen en instrumenten ook de scheikundige hulpmiddelen, die tot vervaardiging van valsche munt dienstig zijn.”¹⁰⁸

«geschrift»

In de Tweede Kamer vroeg men in 1880 af of «geschrift» naast handgeschreven ook gedrukte tekst omvat. De minister van justitie: "Het maakt geen verschil of de letters, cijfers enz. gesteld zijn door de hand of wel door de drukpers, of welk ander werktuig ook. En wanneer dit in de gewisselde stukken niet uitdrukkelijk is verklaard, dan is de reden daarvan deze, dat men het niet noodig achtte, omdat dit punt reeds lang, ook door den Hoogen Raad, is uitgemaakt. Zoo is er bijv. een arrest in zake vervalsching van een spoorwegkaartje. Iemand had een kaartje genomen voor een pleziertrein; hij werd verhinderd op den dag waarop die trein loopen zou, daarvan gebruik te maken. Ten einde dat kaartje toch te kunnen benuttigen, en aan een ander te kunnen verkoopen, veranderde hij den door een werktuig ingedrukten datum in een lateren dag. Dat feit werd gequalificeerd als valscheid in geschriften van koophandel. Ik voeg er bij dat het woord 'geschrift' in dit gansche Wetboek in dienzelfden ruimen zin is op te vatten. Men zie bijv. de artt. (...) waar sprake is van het verspreiden van geschriften. Al zijn daar de met de hand geschreven stukken niet uitgesloten, toch zal daar ieder, en te regt, in de eerste plaats denken aan gedrukte stukken.”¹⁰⁹

"Geschrift omvat alle in letter- of cijferschrift gestelde stukken en dus ook telegrammen.”¹¹⁰

Omdat het ook cijfergeschrift omvat vallen codesystemen hier ook onder. “Een geschrift is een weergave van al dan niet dadelijk leesbare tekens die in min of meer duurzame vorm zijn vastgelegd. Het begrip tekens dient ruim opgevat te worden; een codesysteem dat met behulp van een decoderingssysteem kan worden gelezen, valt ook hieronder.”¹¹¹

Met min of meer duurzaam wordt bedoeld dat ook tijdelijke vastlegging mogelijk is om als «geschrift» te kunnen worden geduid, hetgeen van belang is voor gegevensdrager.

"Een vraag die met betrekking tot het begrip «geschrift» rijst, is of ook gegevensdragers waarop of waarin gegevens in elektronische of optische vorm zijn aangebracht, als geschriften in de zin van artikel 225 Sr. kunnen worden aangemerkt. Deze vraag wordt in het in april 1987 uitgebrachte rapport van de onder voorzitterschap van prof. mr. H. Franken staande Commissie Computercriminaliteit, getiteld «Informatietechniek en strafrecht» bevestigend beantwoord. Met betrekking tot de betaalpas maakt de commissie een voorbehoud in verband met de nog niet voorzienbare ontwikkelingen in de technische vorm van dit betaalmiddel. Ter vermijding van onzekerheid stelt zij een specifieke strafbepaling ter zake van het frauderen met een betaalpas voor.”¹¹²

¹⁰⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 110, nr. 3 (MvT), pag. 104

¹⁰⁹ Handelingen Tweede Kamer 1880-1881, 2 November 1880, pag. 208

¹¹⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 110, nr. 3 (MvT), pag. 106

¹¹¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2002-2003, 29 025, nr. 3 (MvT), pag. 3

¹¹² Tweede Kamer, vergaderjaar 1988-1989, 21 186, nr. 3 (MvT), pag. 9

Bij invoering van artikel 227a Sr is de term «geschrift» nader geduid. Van belang is vast te stellen dat "in de rechtspraak op artikel 225 Sr ruim wordt uitgelegd. Enigermate bestendige informatiedragers die - zo nodig na toepassing van de vereiste technische kunstgrepen - leesbare informatie opleveren, worden wel als zodanig aangemerkt."¹¹³ Bij de moderne communicatietechnieken is niet uitgesloten dat bij voorbeeld informatie wordt verstrekt die op een beeldscherm zichtbaar wordt. Voorzover dergelijke gegevens niet voor langere duur zouden worden opgeslagen om opnieuw zichtbaar te kunnen worden gemaakt, is van een geschrift waarin deze gegevens liggen besloten geen sprake; in een dergelijk geval zou dit artikellid [artikel 227a lid 1 Sr, red.] derhalve tot toepassing kunnen komen."¹¹⁴

"Tusschen binnen- en buitenlandsche geschriften is, behoudens de bijzondere regelen van de artt. 258 en 254 [232 en 233], geen onderscheid gemaakt."¹¹⁵

«afbeelding»

Een afbeelding wordt wel omschreven als een grafisch beeld.¹¹⁶ Dit is echter juridisch gezien niet beperkt tot papier of scherm. Een betere duiding is dan ook "een (grafische) voorstelling van iets dat in werkelijkheid of in de gedachte bestaat."¹¹⁷ Het gaat hier niet sec om datgene wat vastgepakt en opgetild kan worden. "Beeldhouwwerken zijn evenzeer als schilderijen en prenten afbeeldingen. Zij beelden de werkelijkheid of een gedachte van werkelijkheid af, zoals de kunstenaar deze ziet."¹¹⁸

«voertuig» «luchtvaartuig» «vaartuig» «schip»

Verschillende delicten hebben betrekking op transportmiddelen, of dat nu te land, te water of in de lucht is.

Het «voertuig» komt nauwelijks voor in het Wetboek van Strafrecht.¹¹⁹ Het begrip is beter op zijn plaats in de Wegenverkeerswet 1994. Daar is in artikel 1 onder c van de Wegenverkeerswet een omschrijving gegeven van motorrijtuigen, zijnde "alle voertuigen, bestemd om anders dan langs spoorstaven te worden voortbewogen uitsluitend of mede door een mechanische kracht, op of aan het voertuig zelf aanwezig dan wel door elektrische tractie met stroomtoevoer van elders, met uitzondering van fietsen met trapondersteuning." Dus vrachtwagen, bus, camper, auto, brommer, motor, snorfiets en dergelijke vallen hieronder.

Waarom is gekozen voor het begrip «luchtvaartuig» en niet voor vliegtuig? Zoals de wetgever in 1924 opmerkte: "'Luchtvaartuig' in de plaats van 'vliegtuig' is in overeenstemming met de elders gebruikte terminologie. Luchtvaartuig is het genus, waarvan vliegtuig een species vormt."¹²⁰

¹¹³ Vgl. Hoge Raad 15-01-1991, NJ 1991, 668

¹¹⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 1994-1995, 23 993, nr. 3 (MvT), pag. 8

¹¹⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 110, nr. 3 (MvT), pag. 105

¹¹⁶ www.nl.wiktionary

¹¹⁷ www.gianottenprintedmedia.nl

¹¹⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 1933-1934, 237, nr. 5 (MvA), pag. 13

¹¹⁹ Artikelen 5, 168 en 169 Sr.

¹²⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 1924-1925, 364, nr. 3 (MvT), pag. 2

In artikel 86a Sr is een nadere duiding van «luchtvaartuig» gegeven:

Artikel 86a Sr	
1.	Onder Nederlandse luchtvaartuigen worden verstaan: a. luchtvaartuigen die zijn ingeschreven in Nederlandse luchtvaartuigregisters; b. luchtvaartuigen die zonder bemanning zijn verhuurd aan een huurder die de hoofdzetel van zijn bedrijf, of, indien de huurder niet een zodanige zetel heeft, zijn vaste verblijfplaats, in Nederland heeft.
2.	Een luchtvaartuig is in vlucht van het moment af waarop alle buitendeuren, na het instappen, zijn gesloten tot het moment waarop een van de deuren wordt geopend voor het uitstappen. In geval van een noodlanding wordt de vlucht geacht voort te duren, totdat de bevoegde autoriteiten de verantwoordelijkheid voor het luchtvaartuig en voor de personen en goederen aan boord overnemen.
3.	Een luchtvaartuig is in bedrijf van het begin van het gereedmaken van dat luchtvaartuig voor een bepaalde vlucht door het grondpersoneel of door de bemanning tot het moment dat sedert de landing vierentwintig uren zijn verstreken. De periode tijdens welke het luchtvaartuig in bedrijf is strekt zich in elk geval uit tot de gehele periode tijdens welke het luchtvaartuig in vlucht is, zoals omschreven in het tweede lid.

Categorie a verwijst naar de Nederlandse luchtvaartuigregisters. Met “Nederlandse luchtvaartuigregisters zijn de registers bedoeld in artikel 5 van de Luchtvaartwet nl. het register genoemd in de artikelen 3 en volgende van de Regeling Toezicht Luchtvaart, alsmede de militaire luchtvaartuigregisters.”¹²¹, aldus de memorie van toelichting bij invoer van het artikel.

In 2001 is artikel 5 Luchtvaartwet vervallen, zodat ook de verwijzing naar artikel 3 Regeling Toezicht Luchtvaart is vervallen. De opvolger is de Wet Luchtvaart waarin de verplichting is opgenomen in hoofdstuk drie.

Toch maakt dit niet duidelijk wat het luchtvaartuig omvat. De wetgever verduidelijkte dit: “Wat een Nederlands luchtvaartuig is, wordt bepaald door artikel 13 van de Luchtvaartwet.”¹²² Nu is artikel 13 van de Luchtvaartwet vervallen. De definitie is thans opgenomen in artikel 1 onder b van voormelde wet en die bepaling verwijst naar artikel 1.1, eerste lid, van de Wet luchtvaart:

Artikel 1.1 Wet luchtvaart	
1	Toestel, dat in de dampkring kan worden gehouden ten gevolge van krachten, die de lucht daarop uitoefent, anders dan de krachten van de lucht tegen het aardoppervlak.

Opname van artikel 86 Sr is een uitvloeisel van het Verdrag tot bestrijding van wederrechtelijke gedragingen, gericht tegen de veiligheid van de burgerluchtvaart. “In het Wetboek van Strafrecht wordt tot dusver wel het begrip Nederlandse schepen gedefinieerd (artikel 86), maar niet het begrip Nederlandse luchtvaartuigen. Aangenomen wordt dat hieronder luchtvaartuigen worden verstaan die in Nederlandse luchtvaartuigregisters zijn ingeschreven. Voorgesteld wordt thans dit in een nieuw artikel 86a in het wetboek vast te leggen. (...) Volgens de voorgestelde definitie zullen tevens luchtvaartuigen die zonder bemanning zijn

¹²¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1971-1972, 11 866, nr. 3 (MvT), pag. 3 en 6

¹²² Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258 nr. 3 (MvT), pag. 3

verhuurd aan een in Nederland gevestigde huurder als Nederlandse luchtvaartuigen worden beschouwd. Zoals reeds naar voren kwam wordt dit zowel door het Verdrag van 's-Gravenhage als door het Verdrag van Montreal voorgeschreven. Het gevolg is dat de Nederlandse strafwet van toepassing zal zijn op alle strafbare feiten, dus niet alleen vliegtuigkaping en sabotage, begaan aan boord van dergelijke luchtvaartuigen. Het is naar de mening van de ondergetekende echter ook redelijk dat een aan een Nederlandse huurder, b.v. de K.L.M., verhuurd vliegtuig, dat met een door die huurder aangestelde bemanning (in het voorbeeld een K.L.M.-bemanning) vliegt, met een in Nederland geregistreerd luchtvaartuig gelijk wordt gesteld. Ingevolge het Verdrag van Tokio berust immers de verantwoordelijkheid voor de gang van zaken, en in het bijzonder voor de handhaving van de orde, aan boord van een luchtvaartuig dat in vlucht is, bij de gezagvoerder. Het is dan van meer belang door wie deze gezagvoerder is aangesteld, dan waar het luchtvaartuig is geregistreerd. Ook het publiek zal een vliegtuig dat K.L.M.-diensten uitvoert met een K.L.M.-bemanning, waaronder een K.L.M. gezagvoerder, als een Nederlands vliegtuig aanzien, al zou het elders zijn geregistreerd. Nu twee strafrechtelijke luchtvaartverdragen voorschrijven luchtvaartuigen die zonder bemanning zijn verhuurd aan een in een bepaalde staat gevestigde huurder gelijk te stellen met in die staat geregistreerde luchtvaartuigen, is er voldoende grondslag hieruit een algemene regel af te leiden.¹²³

Nu betreft voorgaande toelichting alleen categorie a. Artikel 86a omvat ook een categorie b (luchtvaartuigen die zonder bemanning zijn verhuurd aan een huurder die de hoofdzetel van zijn bedrijf, of, indien de huurder niet een zodanige zetel heeft, zijn vaste verblijfplaats, in Nederland heeft). “Volledigheidshalve moet erop worden gewezen dat zodoende het strafrechtelijke begrip Nederlandse luchtvaartuigen ruimer wordt dan het overeenkomstige begrip in de luchtvaartwetgeving. Daaraan moet overigens worden toegevoegd dat deze kwestie voor Nederland niet van groot praktisch belang is aangezien zonder bemanning gehuurde buitenlandse vliegtuigen voor de duur van hun gebruik door een Nederlandse huurder doorgaans in het Nederlandse luchtvaartuigregister worden ingeschreven.¹²⁴

Blijft over de «vaartuigen» Als dit begrip de genus is, dan vormen «schepen» de species. Beiden komen veelvuldig voor in het Wetboek van Strafrecht. Artikel 1, eerste lid, onder a, van de Scheepvaartwet stelt dat een schip is: “elk vaartuig, met inbegrip van een vaartuig zonder waterverplaatsing en een water-vliegtuig, dat feitelijk wordt gebruikt of geschikt is om te worden gebruikt als middel tot verplaatsing te water.”

Het Wetboek van Strafrecht perkt het begrip «schepen» in:

Artikel 85 Sr	
4.	Vaartuigen in aanbouw noch schepen in aanbouw worden als vaartuigen of schepen aangemerkt.

¹²³ Tweede Kamer, vergaderjaar 1971-1972, 11 866, nr. 3 (MvT), pag. 3 en 6

¹²⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 1971-1972, 11 866, nr. 3 (MvT), pag. 3 en 6

Artikel 86 Sr

Onder Nederlandse schepen worden alleen verstaan die vaartuigen welke door de wet betrekkelijk de afgifte van zeebrieven en vergunningen tot het voeren van de Nederlandse vlag als zeeschepen worden aangemerkt.

De zeebrieven zijn geregeld in de Wet Zeebrieven. “Zeeschepen zijn gerechtigd de Nederlandse vlag te voeren, indien zij voorzien zijn van een zeebrief, afgegeven overeenkomstig de voorschriften dezer wet (artikel 3 Wet Zeebrieven).

Blijkens artikel 2 Wet Zeebrieven zijn zeeschepen: “alle schepen, bedoeld in artikel 2, eerste lid, van Boek 8 van het Burgerlijk Wetboek, met uitzondering van: a. oorlogsschepen; b. vaartuigen van zeilverenigingen of jachtclubs, als zodanig erkend door de met de uitvoering van deze wet belaste Minister; c. schepen, aan het Rijk of enig openbaar lichaam toebehorende, welke tot de openbare dienst zijn bestemd; d. reddingsvaartuigen; e. zeevissersschepen.”

Artikel 8:2, eerste lid, van het Burgerlijk Wetboek: “In dit wetboek worden onder zeeschepen verstaan de schepen die als zeeschip teboekstaan in de openbare registers, bedoeld in afdeling 2 van titel 1 van Boek 3, en de schepen die niet teboekstaan in die registers en blijkens hun constructie uitsluitend of in hoofdzaak voor drijven in zee zijn bestemd.”

Het ‘Nederlandschap’ van het schip wordt nader geduid in artikel 311 WvK:

Artikel 311 WvK

1.	Een schip is een Nederlands schip indien voldaan wordt aan de volgende vereisten:
	<p>a. het schip is eigendom van een of meer:</p> <p>1°. natuurlijke personen die de nationaliteit bezitten van een lidstaat van de Europese Unie, van een andere staat die partij is bij de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte, van Zwitserland of die worden gelijkgesteld met EU-onderdanen ingevolge het van het Gemeenschapsrecht afgeleide recht;</p> <p>2°. vennootschappen waarop het recht van een lidstaat van de Europese Unie, van een van de landen, eilanden of gebieden, bedoeld in artikel 299, tweede tot en met vijfde lid en zesde lid, onder c, van het EG-Verdrag, van een andere staat die partij is bij de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte of van Zwitserland toepasselijk is;</p> <p>3°. rechtspersonen, niet zijnde een vennootschap als bedoeld onder 2°, waarop het recht van een lidstaat van de Europese Unie, van een van de landen, eilanden of gebieden, bedoeld in artikel 299, tweede tot en met vijfde lid en zesde lid, onder c, van het EG-Verdrag, van een andere staat die partij is bij de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte of van Zwitserland toepasselijk is;</p> <p>4°. natuurlijke personen, vennootschappen of rechtspersonen niet bedoeld onder 1°, 2°, onderscheidenlijk 3°, die aanspraak kunnen maken op het Europese recht van vrije vestiging ingevolge een overeenkomst tussen de Europese Unie en een derde staat;</p> <p>b. de eigenaar heeft in Nederland een hoofdvestiging of nevenvestiging in de zin van de Handelsregisterwet 2007;</p> <p>c. een of meer natuurlijke personen die in Nederland kantoor houden zijn namens de eigenaar verantwoordelijk voor het schip, de kapitein en de overige leden van de bemanning, alsmede voor de daarmee verband houdende aangelegenheden en zijn dienaangaande alleen of tezamen beslissingsbevoegd en beschikken over vertegenwoordigingsbevoegdheid, en</p> <p>d. een of meer van de natuurlijke personen als bedoeld onder c of, bij verhindering, een plaatsvervanger is bij voortdurend bereikbaar en beschikt over bevoegdheden om onverwijld te kunnen handelen in situaties waarin dat geboden is.</p>

2.	Ingeval een schip eigendom is van een natuurlijke persoon die tevens kapitein is van dat schip is dat schip een Nederlands schip indien wordt voldaan aan het eerste lid, onderdeel a, onder 1° of onder 4° en onderdeel b, en er in Nederland aan de wal een vertegenwoordiger van die eigenaar is die bij voortdurend bereikbaar is en beschikt over bevoegdheden om onverwijld te kunnen handelen in situaties waarin dat geboden is.
3.	Ingeval de eigenaar de verantwoordelijkheid voor het beheer van zijn schip overdraagt aan een vennootschap als bedoeld in het eerste lid, onderdeel a, onder 2°, of onder 4°, en het beheer van dat schip voor rekening van de eigenaar geschiedt, is dat schip een Nederlands schip indien die vennootschap voldoet aan de vereisten, bedoeld in het eerste lid, onderdelen b tot en met d. De eigenaar behoeft in dat geval niet te voldoen aan het eerste lid, onderdelen b tot en met d. Indien de eigenaar niet voldoet aan het eerste lid, onderdeel b, kiest hij woonplaats ten kantore van de vestiging in Nederland van de vennootschap waaraan het beheer is overgedragen.
4.	Een schip dat uitsluitend anders dan in de uitoefening van een beroep of bedrijf wordt gebruikt, is een Nederlands schip indien wordt voldaan aan het eerste lid, onderdeel a, onder 1°, onder 3° of onder 4° en er in Nederland aan de wal een natuurlijk persoon is met voldoende volmacht van de eigenaar om onverwijld te kunnen handelen in situaties waarin dat geboden is.

Artikel 86 Sr omschrijft het begrip «Nederlands schip», maar duidt niet het begrip vaartuig nader. Voor de artikelen waarin de term «Nederlands schip» voorkomt geeft dit duidelijkheid, maar niet voor bijvoorbeeld artikel 3 Sr. Is dit een lacune? Had vaartuig omschreven moeten worden? Nee.

“Het verschil in betekenis tussen de woorden ‘vaartuig’ en ‘schip’ in het Wetboek van Strafrecht vormt niet een lacune. Het is duidelijk - en men vindt op de door de commissie van rapporteurs geciteerde plaats, t.w. Noyon-Langemeyer I, ad artikel 86, de bewijzen daarvoor - dat het begrip ‘schip’ in dit wetboek een species is van het begrip ‘vaartuig’. De opstellers van het wetboek zijn in het gebruik van deze termen met zorgvuldigheid te werk gegaan.”¹²⁵

De vraag werd gesteld waarom niet werd uitgegaan van «schip». "Waarom hier niet (...) vaartuig? Ook op kleine bodem kan het gevaar te groot zijn om het feit onder titel XXVII te kunnen begrijpen. Bovendien is het niet wenschelijk eene nieuwe uitdrukking in de wet te brengen, waardoor een nieuw begrip verklaring zou eischen. Immers er is geen definitie in de wet van schip, wel van Nederlandsch schip. De Commissie ziet er geen bezwaar in het woord vaartuig te bezigen en aan den regter over te laten bij de toepassing der straf de schakeringen van strafbaarheid, waartoe het zeer ruime begrip aanleiding geeft, in aanmerking te nemen.”¹²⁶

De onduidelijkheid van het verschil tussen vaartuig en schip kwam aan bod bij behandeling van de invoer van dit artikel, zij het daar ging om het wel of niet Nederlands zijn van het object. Het Kamerlid ging uit van een vaartuig, terwijl de minister antwoordde over een schip.

"De heer Van de Werk: Eene vraag; eene wettelijke explicatie acht ik daarover niet noodig, wel eene die hier door de Regering wordt afgelegd. Wat is namelijk een Nederlandsch vaartuig, een woord herhaaldelijk in deze wet gebruikt? Is een Nederlandsch vaartuig een vaartuig van een Nederlander, een vaartuig dat welligt door een buitenlander in het buitenland wordt gebruikt? Is een Nederlandsch vaartuig een vaartuig van een buitenlander dat hier te lande in gebruik is bij eene

¹²⁵ Eerste Kamer, vergaderjaar 1966-1967, 7 979, nr. 4a (MvA), pag. 1-3

¹²⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 47, nr. 25 (verslag), pag. 186

Nederlandsche Maatschappij en niet valt onder de termen van een Nederlandsch schip? Eenige opheldering komt mij niet onnoodig voor.”¹²⁷

De minister van justitie: “Wat betreft de Nederlandsche vaartuigen, ieder weet dat de nationaliteit der vaartuigen dikwijls aanleiding geeft tot netelige kwestien, en dat de wetgever hier te lande die nationaliteit heeft geregeld voor zooveel betreft zeeschepen, eerst bij eene wet van 1819, later bij de nog vigerende wet van 28 Mei 1869. Nu ontken ik niet dat het zeer wenschelijk zou zijn de nationaliteit te regelen ook van alle andere vaartuigen, maar dit wetboek is voor die regeling niet de geschikte plaats. Het eenige wat in dit ontwerp te pas kwam, was rekenschap te geven van de beperkte beteekenis waarin het woord 'Nederlandsch schip' gebruikt; - alleen dat vaartuig, dat naar de wet van 1869 of de wet die haar verlangen zal, als Nederlandsch zeeschip wordt aangemerkt.”¹²⁸

«reisdocument» «identiteitsbewijs» «ander identiteitsbewijs dat afgegeven is door een dienst of organisatie van vitaal of nationaal belang»

Het «reisdocument» is beschreven in de Paspoortwet en de Paspoortuitvoeringsregeling Nederland 2001.

Artikel 2 Paspoortwet

1.	Reisdocumenten van het Koninkrijk der Nederlanden zijn:
a. nationaal paspoort;
b. diplomatiek paspoort;
c. dienstpaspoort;
e. reisdocument voor vluchtelingen;
f. reisdocument voor vreemdelingen;
g. nooddocument;
h. andere reisdocumenten, door Onze Minister vast te stellen. |
|----|--|

Paspoortuitvoeringsregeling Nederland 2001

2.	a. faciliteitenpaspoort
b. tweede paspoort |
|----|---|

Ook de reisorder valt onder het «reisdocument». “Een reisorder zal aldus genoemd commentaar een schriftelijke opdracht van een overheidsinstantie zijn om een reis te maken. Normaliter zal dit een buitenlandse reis zijn. Een dergelijke reisorder valt naar mijn mening ook onder het begrip «reisdocument», zodat aparte vermelding niet nodig is.”¹²⁹

Blijkens de memorie van toelichting gaat het niet alleen om Nederlandse reisdocumenten maar ook om buitenlandse.¹³⁰

Het «identiteitsbewijs» is uitgewerkt in artikel 1 van de Wet op de identificatieplicht.

¹²⁷ Handelingen Tweede Kamer 1880-1881, 29 oktober 1880, pag. 173

¹²⁸ Handelingen Tweede Kamer 1880-1881, 29 oktober 1880, pag. 173

¹²⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1987-1988, 20 652, nr. 3 (MvT), pag. 3

¹³⁰

Artikel 1 Wet op de identificatieplicht

1° een geldig reisdocument als bedoeld in artikel 2, eerste lid, onder a, b, C (MvA), d, e en g, of een Nederlandse identiteitskaart en vervangende Nederlandse identiteitskaart als bedoeld in artikel 2, tweede lid, van de Paspoortwet;

2° de documenten waarover een vreemdeling ingevolge de Vreemdelingenwet 2000 moet beschikken ter vaststelling van zijn identiteit, nationaliteit en verblijfsrechtelijke positie;

3° een geldig nationaal, diplomatiek of dienstpaspoot dat is afgegeven door het daartoe bevoegde gezag in een andere lidstaat van de Europese Gemeenschappen of in een andere staat die partij is bij de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte, voor zover de houder de nationaliteit van die andere lidstaat bezit;

4° een geldig rijbewijs dat is afgegeven op basis van de Wegenverkeerswet, een geldig rijbewijs als bedoeld in artikel 107 van de Wegenverkeerswet 1994 of een rijbewijs dat is afgegeven door het daartoe bevoegde gezag in een andere lidstaat van de Europese Gemeenschappen of in een andere staat die partij is bij de Overeenkomst betreffende de Europese Economische Ruimte, waarvan de houder in Nederland woonachtig is, zolang de bij de Wegenverkeerswet 1994 vastgestelde termijn van geldigheid in Nederland niet is verstreken, aan de houder geen administratieve maatregel bedoeld in paragraaf 9 van hoofdstuk VI van de Wegenverkeerswet 1994 is opgelegd of aan hem niet de bijkomende straf bedoeld in artikel 179 van die wet is opgelegd en mits het rijbewijs is voorzien van een pasfoto van de houder.

Bij «ander identiteitsbewijs dat afgegeven is door een dienst of organisatie van vitaal of nationaal belang» kan “worden gedacht aan de pas die toegang geeft tot de Staten-Generaal, een vliegveld of een kerncentrale en die binnen die organisatie tevens de functie van identiteitsbewijs heeft. Een ander voorbeeld van een dergelijk identiteitsbewijs is de pas waarmee een politiefunctaris zich ten opzichte van een burger of binnen de politieorganisatie legitimeert.

De identiteitsbewijzen die binnen de vitale en nationale sectoren worden gebruikt, onderscheiden zich van de andere bewijzen die een identificerende functie hebben, zoals de bibliotheekkaart en de universiteitspas, doordat zij in tegenstelling tot die andere passen niet het individuele belang, maar het zwaarwegende collectieve belang dienen.

De sectoren waartoe zij toegang geven of die zij vertegenwoordigen zijn van cruciaal belang voor het goed functioneren van de Nederlandse samenleving. Indien een onbevoegde zich met behulp van een pas van een werknemer uit een van deze sectoren zonder deze pas te vervalsen of valselijk op te maken, tot die sector toegang verschaft, kan dit grote risico's met zich brengen, terwijl op die frauduleuze handeling niet artikel 225 Sr van toepassing is en van oplichting (artikel 326 Sr) geen sprake hoeft te zijn, bijvoorbeeld in het geval betrokkene zich toegang heeft verschaft tot een kerncentrale met het doel een ramp te veroorzaken of het bedrijfsproces te bespioneren.”¹³¹

De minister wilde dit niet nader duiden door een uitputtende lijst van namen op te nemen in de wet: “Bij een dienst of organisatie van vitaal of nationaal belang gaat het om die dienst of organisatie die het collectieve belang dient en die van cruciaal belang is voor het goed functioneren van de Nederlandse samenleving. (...) Uit het feit dat het bij een dergelijke dienst of organisatie moet gaan om die dienst of organisatie die het collectieve belang dient en die van cruciaal belang is voor het goed functioneren van de Nederlandse samenleving, kan worden afgeleid dat de (...) OV-chipkaart, de NS-kaart, het toegangsbewijs voor het Utrechts

¹³¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2011–2012, 33 352, nr. 3 (MvT), pag. 15

Studenten Corps, de ANWB-pas, de Museumjaarkaart en de ziekenhuispas waarover een cliënt van dat ziekenhuis beschikt ten behoeve van het verlenen van zorg aan hem, buiten deze omschrijving vallen. De ziekenhuispas die een arts toegang geeft tot bepaalde vitale onderdelen van het ziekenhuis, valt wel onder de reikwijdte van deze omschrijving.”¹³²

Verwijtbaarheid

De minister van justitie: “Ik erken slechts twee soorten van opzet en schuld: onvoorwaardelijk opzet en voorwaardelijk opzet, bewuste schuld en onbewuste schuld.”¹³³

De realiteit is complexer. Zo is van belang de vorm (dat duidt de zwaarte van de verwijtbaarheid van de opzet of schuld), de benamingen ervan in de wet (middels de bestanddelen) en de gradaties van opzet of schuld (gradaties zijn straf- of bewijsverzwarende omstandigheden).

	schuld		
vormen	verwijtbaar	(aanmerkelijke) schuld	roekeloosheid
<i>bestanddeel in delict</i>	(element)	«aan wiens schuld te wijten is» «redelijkerwijs had moeten vermoeden» «ernstige reden heeft te vermoeden» «moest verwachten» ¹³⁴ «onachtzaamheid» ¹³⁵ «grove schuld» ¹³⁶	«roekeloosheid» ¹³⁷
<i>gradaties</i>	onbewuste schuld, bewuste schuld		

	opzet		
vormen	voorwaardelijk opzet	opzettelijk	oogmerk
<i>bestanddeel in delict</i>	(zie opzettelijk)	«opzettelijk» «weet» «wist» «wetende» «kennis dragende» ingeblikt opzet zoals: «opruit» «aanzet tot» «geweld plegen» «namaakt» «vervalst» dwingt, mishandeling»	«oogmerk» «terroristisch oogmerk»
<i>gradaties</i>	kleurloos opzet, boos opzet, voorbedachte rade		

¹³² Eerste Kamer, vergaderjaar 2013–2014, 33 352, C (MvA), pag. 8-9

¹³³ Handelingen Eerste Kamer 1880-1881, 2 maart 1881, pag. 295

¹³⁴ Artikelen 419 en 419 Sr

¹³⁵ Artikel 199 Sr

¹³⁶ Artikel 356 Sr

¹³⁷ Artikelen 308 en 309 Sr

Boos opzet

Boos opzet bestaat niet meer in het wetboek als begrip. Zoals beschreven in het "ontwerp van eene inleiding van het regt in het algemeen, den 3den October 1804 aan het staatsbewind der bataafsche republiek" "Misdad wordt begaan door boos opzet, of schuldig pligtsverzuim. (...) Boos opzet is hier de wil, om te misdoen."¹³⁸

Waarom verviel deze term? "Het booze (slechte, zedelijk kwade) van het opzet is bij de meeste misdrijven (moord, diefstal, verkrachting enz.) in het opzet zelf begrepen. Waar dit niet het geval is, wordt het onderzoek of het opzet boos, zoo als in het algemeen het onderzoek of het opzet meer of minder boos was, uitsluitend van belang voor de waardering van de motieven der daad die echter alleen op de mate van strafbaarheid, niet op de beslissing der vraag of er misdrijf gepleegd is, van invloed mogen zijn. De strafbaarheid der daad afhankelijk te stellen van hare zedelijke waarde of onwaarde volgens des daders opvatting, berust - om met Kemper te spreken - » op eene verwarring van zedekundige en rechtsgeleerde begrippen". De strafwet verliest op die wijze alle objectiviteit, bare toepassing wordt afhankelijk van de min of meer juiste zedelijke en verstandelijke inzichten en waarderingen harer overtreders, en de regter oefent gratie voor regt.

De wet stempele dus alleen als misdrijf opzettelijk gepleegde handelingen, van welke het ieder normaal ontwikkeld mensch duidelijk moet zijn dat zij in strijd zijn met de zedelijke en maatschappelijke orde. Maar waar de wetgever, na rijp beraad, een feit onder de misdrijven heeft opgenomen, daar vrage men niet naar de subjectieve inzichten des daders over het geoorloofde of ongeoorloofde dier handeling, ten einde daarvan de strafbaarheid te doen afhangen.

Bij deze opvatting van » het opzet" is het niet noodig, daarover eene algemeene bepaling in het algemeene deel van het wetboek op te nemen. Men heeft dan alleen onder de bewerking van het bijzondere deel zich bij ieder misdrijf de vraag te stellen: is opzet daarvoor een bepaald vereischte? Zoo ja, men zal, daar waar dit niet reeds van zelf uit den aard van het feit en de taalkundige beteekenis der tot omschrijving daarvan gebezigde woorden blijkt, dit vereischte moeten uitdrukken door het woord opzettelijk. Dit is in het ontwerp dan ook met zorg gedaan, terwijl met gelijke zorg de plaats is gekozen, die het woord opzettelijk in elke zinsnede inneemt, in dier voege dat het, waar het gebezigd wordt, steeds de geheele omschrijving beheerscht van het strafbare feit, zooals die daarna volgt."¹³⁹

«oogmerk»

In de Eerste Kamer werd bij de behandeling van het wetsvoorstel inzake belaging opgemerkt over «oogmerk»: "In het Wetboek van Strafrecht komen «oogmerk»-bepalingen voor. Zij geven het gevolg aan van de gedragingen van de verdachte. Soms zijn dit op zich zelf genomen geen ontoelaatbare handelingen en soms wel.

Een voorbeeld van de eerste categorie is het misdrijf van schaking in art. 281. Het gaat hier om het misdrijf een minderjarige vrouw met haar toestemming, maar tegen de wil van haar ouders weg te voeren met het oogmerk om zich haar bezit in of buiten echt te verzekeren. Deze achter het oogmerkvereiste geplaatste gedraging is in dit geval in zijn algemeenheid niet strafwaardig. Dat wordt het pas, omdat de ouders hun toestemming niet gegeven hebben.

¹³⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 110, nr. 3 (MvT), pag. 43

¹³⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 110, nr. 3 (MvT), pag. 44-45

Een voorbeeld van de tweede categorie is het misdrijf van diefstal in art. 310 Wetboek van Strafrecht. Een goed wegnemen met het oogmerk het zich wederrechtelijk toe te eigenen. Een goed zich wederrechtelijk toeëigenen is strafbaar. In het voorgestelde belagingsartikel is de oogmerkbepaling opgenomen na het begrip «wederrechtelijk», zodat dat bestanddeel zijn uitstraling naar de oogmerkbepaling heeft. Het oogmerk is een bestanddeel van psychische aard. Het moet bestaan hebben op het moment dat de belager zijn gedragingen verrichtte. Bij oogmerk moet er een opzet op het gevolg zijn, het oogmerk is er op gericht. Het door de belager nagestreefde gevolg hoeft evenwel niet gerealiseerd te zijn. De strafwaardigheid is dan ook niet afhankelijk van het intreden van de gevolgen. Er is geen resultaatsverbintenis. Ontkent de dader dat hij de gevolgen wilde, dan moet gekeken worden naar wat er uit de gedragingen voortvloeide en wat daaruit objectief gezien afgeleid kan worden. De initiatiefnemers verwachten dat de rechter de «oogmerkjurisprudentie» ook op de onderhavige delictsomschrijving zullen toepassen.¹⁴⁰

“Hoewel oogmerk een bijzondere vorm van opzet betreft, wordt het niet gelijkgesteld aan de (diepste, innerlijke) bedoeling van de verdachte. Evenmin is vereist dat de verdachte het desbetreffende gevolg als uitsluitende bedoeling heeft.¹⁴¹ Vereist lijkt wel een soort noodzakelijkheidsbewustzijn, zo kan worden afgeleid uit HR 5 januari 1982, ECLI:NL:HR:1982: AB8977, NJ 1982/232, m.nt. Van Veen (Gevangenisvoedsel II) en HR 21 april 1998, ECLI:NL:HR:1998: ZD1031, NJ 1998/610. Deze arresten illustreren dat ook bij het bewijs van het oogmerk gebruik kan worden gemaakt van een objectiverende bewijsvoering.^{142”143}

«opzettelijk»

De minister van justitie: “Onvoorwaardelijk opzet, dikwijls kortweg ‘opzet’ genoemd, is de wil met bewustheid gerigt op een bepaald misdrijf, d.w.z. op alle feitelijke elementen die tot zijn wezen behoren.”¹⁴⁴

“Opzet wordt dan ook wel geduid als willens en wetens. Maar hoe ver strekt willens en wetens? De minister somde hiervoor drie vragen op:

“1°. Is het voldoende dat de wil gericht zij op de formele handeling of nalatigheid (formeel opzet, *Vorsatz*) of moet hij ook gericht zijn op de gebeurtenis, het onmiddellijk gevolg van de handeling of de nalatigheid (materieel opzet, *Absicht*, oogmerk)?

2°. Is het noodig dat de dader bekend was met alle omstandigheden die, volgens de wettelijke definitie, voor het bestaan van het misdrijf gevorderd worden? Zoo ja, moet hij daaromtrent zekerheid hebben, of is het voldoende dat hij de zekerheid van het tegendeel mist, en twijfelende, het er op waagt (voorwaardelijk opzet)?

¹⁴⁰ Eerste Kamer, vergaderjaar 1999–2000, 25 768, nr. 67a (MvA), pag. 5

¹⁴¹ Vgl. Hoge Raad 21-02-1938, NJ 1938/929, m.nt. Pompe (Hohner Muziekinstrumenten)

¹⁴² Vgl. J. de Hullu, Materieel Strafrecht, Deventer: Wolters Kluwer 2018, p. 256–257 en overweging 14 bij de richtlijn.

¹⁴³ Tweede Kamer, vergaderjaar 2020–2021, 35 656, nr. 3 (MvT), pag. 3

¹⁴⁴ Handelingen Eerste Kamer 1880–1881, 2 maart 1881, pag. 295

3°. Is het noodig dat de dader bekend was met het strafbare, of althans met het rechtens of zedelijk ongeoorloofde van hetgeen hij deed?"¹⁴⁵

"Ad Ium Of de wetgever formeel opzet genoegzaam behoort te achten, dan wel materieel opzet (een bepaald oogmerk behoort te eischen - daaromtrent is geen algemeene regel te geven. Alles hangt af van den aard van het concrete misdrijf.

Wèl daarentegen is een algemeene regel mogelijk omtrent de wijze waarop hij, bij de omschrijving der "bijzondere misdrijven, hetzij het formeel opzet, hetzij materieel opzet of oogmerk behoort uit te drukken. Is het noodig bijv. het oogmerk *ipsis verbis* uit te drukken?

Neen, wanneer het geldt een materieel misdrijf (misdrijf eerst voltooid wanneer de handeling een bepaald gevolg had; bijv. doodslag en moord); immers dan ontleent het woord » opzettelijk", een het volgende werkwoord of substantief van zelf zijn materialen inhoud. Als men zegt "hij die opzettelijk een ander van het leven berooft", dan zou het volkomen overtollig, ja ongerijmd zijn er nog bij te voegen » met het oogmerk hem te dooden". Dat oogmerk wordt zeer zeker gevorderd, maar het volgt reeds uit het materiele werkwoord dat hier den inhoud van het begrip » opzettelijk" bepaalt.

Anders echter is het, wanneer ook bij een formeel misdrijf (misdrijf reeds voltooid door de enkele handeling) een materieel opzet zal geëischt worden. Het gaat niet aan valsheid of diefstal eenvoudig te omschrijven door: » hij die opzettelijk namaakt", of "hij die opzettelijk wegneemt"; *ipsis verbis* moet er worden bijgevoegd » met het oogmerk om".

Ad Iium. In 't algemeen moet de eerste daar gestelde vraag bevestigend beantwoord worden. Het volgt onmiddellijk uit de vooropgestelde definitie. Bewuste richting van den wil - niet enkel op het feit, maar op het misdrijf; wetenschap wordt alzoo vereischt ten aanzien van alles wat noodig is het feit een misdrijf te doen zijn. Hij die eens anders zaak wegneemt meenende dat die eene *res nullius* was, is geen dief; dwaling omtrent de essentialia (niet te verwarren met dwaling omtrent de strafbaarheid) onverschillig of zij een feitelijke dan wel een rechtsdwaling is, sluit het opzet uit. Is het echter noodig dergelijke algemeene waarheid in het late Boek uit te drukken? Daarvan zou geene verduidelijking maar veeleer misverstand te wachten zijn.

Een ander punt. Opzet wordt niet uitgesloten door de dwaling omtrent omstandigheden die buiten het begrip van 't misdrijf gelegen zijn. Kunnen echter dergelijke onbekende omstandigheden dan toch als verzwarende omstandigheden worden toegerekend? De wetgever zal deze vraag toestemmend of ontkennend hebben te beantwoorden, al naarmate de grond der strafverzwaring bovenal in het grootere nadeel dan wel bovenal in de grootere immoraliteit van den dader te zoeken is. Alles hangt alweder af van den aard van het concrete misdrijf. Niet minder is dit laatste het geval bij de beantwoording der vraag, of » zekerheid" noodig, dan wel gemis van zekerheid van het tegendeel voldoende is. Daar zijn misdrijven waarbij tusschen voorwaardelijk opzet en onvoorwaardelijk opzet geen onderscheid hoegenaamd te pas komt; de houder van een publiek huis bijv. verplicht om naar den leeftijd der bij hem inwonende vrouwen onderzoek te

¹⁴⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 47, nr. 25 (verslag), pag. 83

doen, kan zich niet verdedigen door de bewering dat hij den juisten leeftijd niet met zekerheid kende; door het niet informeren blijkt de *dolus*. Daar is zelfs een misdrijf, waarbij geen ander dan alleen voorwaardelijk opzet feitelijk kan voorkomen, namelijk bigamie. De bigaam heeft nooit zekerheid dat zijn vroeger huwelijk nog bestaat; zijn eerste echtgenoot kan een oogenblik te voren plotseling overleden zijn. De *dolus* bestaat dán ook juist hierin dat bij een huwelijk aangaat, zonder zich te hebben verzekerd dat het vroegere huwelijk ontbonden of nietig verklaard is.

Het bovenstaande toont genoegzaam aan waarom de Minister meent geen gevolg te mogen geven aan den wensch hetzij om een algemeen voorschrift op te nemen waardoor de vraag of en hoeverre voor de bijzondere misdrijven opzet gevorderd wordt dan wel schuld voldoende is, zou worden beantwoord, noch om eene algemeene bepaling van opzet in te lasschen. Ook bij 't bestaan van dergelijke algemeene voorschriften komt alles op de omschrijving van het bijzondere misdrijf aan. Algemeene regels (tenzij uitgewerkt en toegelicht op eene wijze die in een wetboek niet past) kunnen niets hoegenaamd opleveren, dan alleen het gevaar, dat de uitlegger twee, welligt strijdige, maatstaven heeft aan te wenden waar één voldoende zou zijn geweest.”¹⁴⁶

Ad Illum “Maar zal dan de dader (om met opzet te handelen) niet, althans het bewustzijn moeten hebben dat hij eene zedelijk ongeoorloofde daad pleegt? Is opzet genoeg, moet er geen boos opzet zijn? Ook het antwoord op die vragen kan niet anders dan ontkennend zijn. Het booze (slechte, zedelijk kwade) van het opzet is bij de meeste misdrijven (moord, diefstal, verkrachting enz.) in het opzet zelf begrepen. Waar dit niet het geval is wordt het onderzoek of het opzet boos, zoo als in het algemeen het onderzoek of het opzet meer of minder boos was, uitsluitend van belang voor de waardering van de motieven der daad die echter alleen op de mate van strafbaarheid, niet op de beslissing der vraag of er misdrijf gepleegd is, van invloed mogen zijn. De strafbaarheid der daad afhankelijk te stellen van hare zedelijke waarde of onwaarde volgens des daders opvatting, berust (...) » op eene verwarring van zedkundige en regtsgeleerde begrippen”. De strafwet verliest op die wijze alle objectiviteit, hare toepassing wordt afhankelijk van de min of meer juiste zedelijke en verstandelijke inzichten en waarderingen harer overtreders, en de regter oefent gratie voor regt. De wet stempele dus alleen als misdrijf opzettelijk gepleegde handelingen, van welk het ieder normaal ontwikkeld mensch duidelijk moet zijn dat zij in strijd zijn met de zedelijke en maatschappelijke orde. Maar waar de wetgever, na rijp beraad, een feit onder de misdrijven heeft opgenomen, daar vrage men niet naar de subjectieve inzichten des daders over het geoorloofde of ongeoorloofde dier handeling, ten einde daarvan de strafbaarheid te doen afhangen.”¹⁴⁷

De plaats van opzet in de delictsomschrijving is van groot belang. “Scherp dient in 't oog te worden gehouden (...) dat het bedoelde woord steeds de geheele omschrijving beheerscht van het straf haar feit, zoo als die daarna volgt.

¹⁴⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 47, nr. 25 (verslag), pag. 83-84

¹⁴⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 110, nr. 3 (MvT), pag. 44-45

In het door den Raad van State aangehaalde art. 471 duidt de plaatsing van het woord » opzettelijk" in den aanhef van het artikel derhalve aan, dat de wil van den dader gerigt moet zijn geweest op het koopen van een door misdrijf verkregen voorwerp, met andere woorden dat hem de misdadige oorsprong van het bezit bekend moet zijn geweest."¹⁴⁸

«wetende dat» «weet» «wist» «kennis dragende dat»

De minister van justitie merkte op dat indien "opzet zoowel willen als weten omvat, dan is er geen de minste bedenking om' zich in de omschrijving te bedienen van uitdrukkingen als » wetende dat", » kennis dragende dat", » des bewust" enz. Ja meer, dergelijke uitdrukkingen zijn de meest natuurlijke, wanneer men te doen heeft met handelingen die op zich zelve per se opzettelijk zijn en waar dus die uitdrukking van het opzet tot die van de bekendheid met sommige omstandigheden bepaald is."¹⁴⁹

"Te dien aanzien kan worden opgemerkt dat voor het «kennis dragen» geenszins absolute zekerheid vereist is. Aan de andere kant omvat het begrip ook weer niet elk voor ieder redelijk mens onwaarschijnlijk gerucht. In Noyon-Langemeijer-Remmelink (suppl. 106, blz. 165) wordt «kennis dragen» als volgt verduidelijkt: «Naar onze wet zal dus elke niet tastbaar ongeloofwaardige mededeling aan iemand gedaan voor deze aanleiding moeten geven ze ter aangewezen plaatse over te brengen, en de ontvanger zal zich later niet kunnen verontschuldigen daarmede, dat hij aan het praatje geen waarde heeft gehecht. Of er waarde aan te hechten is, staat ter beoordeling van de ambtenaar of de bedreigde, aan wie kennis gegeven wordt.»"¹⁵⁰

«ingeblikt opzet»

Bij behandeling van artikel 133 Sr is gesteld dat het begrip «opzettelijk» toegevoegd moest worden, hetgeen niet nodig is daar het gaat om ingeblikt opzet.

"De bedoeling is om alleen die handelingen strafbaar te stellen waarbij het opzet aanwezig is om inlichtingen, gelegenheid of middelen te verschaffen om eenig strafbaar feit te plegen, niet die aanbiedingen die zonder dat opzet geschiedende toch het gevolg hebben dat, zij inlichtingen, gelegenheid of middelen verschaffen. Ten einde deze bedoeling duidelijk te maken is het wenschelijk het woord opzettelijk in te voegen voor aanbiedt. De Minister meent dat in » aanbieden" het opzet ligt opgesloten."¹⁵¹

«voorwaardelijk opzettelijk»

"Maar behalve dat meest gewone opzet is er nog een ander dat men 'voorwaardelijk opzet' zou kunnen noemen; het bestaat wanneer wij niet regtstreeks den wil hadden gerigt op het misdrijf, doch, de mogelijkheid voorziende dat ons handelen of niet handelen (onverschillig of het reeds op zich zelf een ander misdrijf oplevert) zeker gevolg zal hebben of met zekere omstandigheden gepaard zal gaan, toch handelen of niet handelen zonder ons door die voorziene mogelijkheid te

¹⁴⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 110, nr. 9 (Rapport aan den Koning), pag. 192

¹⁴⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 47, nr. 25 (verslag), pag. 84

¹⁵⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 2005-2006, 30 164, nr. 7 (Nota n.av. het verslag), pag. 57

¹⁵¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 47, nr. 25 (verslag), pag. 122

laten weerhouden. Dat gevolg of die omstandigheden heeft men dan eventueel in zijn wil opgenomen.”¹⁵²

“Iemand wil een huis in brand steken; zijn oogmerk reikt primitief niet verder dan om het in vlammen te doen opgaan. Intusschen verneemt hij dat zich in dat huis een zieke bevindt in zoodanigen toestand, dat het transport of de schrik waarschijnlijk den dood zal veroorzaken. Voor dat gevolg onverschillig, steekt hij het huis in brand. Als nu de zieke verbrandt of door het transport het leven verliest, dan zou ik voor mij den dader schuldig verklaren niet aan brandstichting, maar aan moord; al heeft hij den dood niet gewenscht, hij heeft hem eventueel gewild.”¹⁵³

“Een ander, helaas in ons vaderland niet zeldzaam voorbeeld. Stel u iemand voor, die een beroep uitoefent, dat ik het beste aanduid door het niet nader aan te duiden. Er meldt zich aan of hem wordt aangeboden een meisje waarvan hem de leeftijd niet precies bekend is en welks uiterlijk het in het midden laat of de 21 jarige leeftijd reeds al of niet bereikt is. Als nu de "ondernemer" opzettelijk nalaat naar den leeftijd onderzoek te doen, denkende "ik waag het erop", dan noem ik dat "voorwaardelijk opzet." Zeer te regt zegt onze Hooge Raad : Gij, die dergelijk beroep uitoefent, gij moet naar den leeftijd van het meisje onderzoek doen: indien gij dat willens en wetens nalaat, dan hebt gij conditioneel, eventueel, ook uwen wil op het misdrijf gerigt. De Hooge Raad handhaaft dan ook in dergelijk geval de schuldigverklaring aan het opzettelijk debaucheren van minderjarigen.”¹⁵⁴

In de Tweede Kamer werd in 1900 bevestigd dat in het Eerste Boek het voorwaardelijk opzet uitdrukkelijk met opzet gelijk is gesteld.¹⁵⁵ De Hoge Raad deed er vijftig jaar langer over. “In het bekende Ciceroarrest van 9 november van dat jaar (N.J. 1955, 55) heeft de Hoge Raad het voorwaardelijk opzet uitdrukkelijk erkend. De erkenning van het voorwaardelijk opzet als een variant van het opzetbegrip is sedertdien¹⁵⁶ vaste rechtspraak geworden. Daardoor is de grens tussen opzet en schuld zozeer verschoven, dat een groot aantal gevallen van ernstige achteloosheid, welke eertijds slechts op grond van een strafbepaling tegen culpoze schending vervolgd konden worden, thans onder het begrip ‘opzettelijk schenden’ kunnen worden gebracht.”¹⁵⁷

Vanuit de Tweede Kamer kwam bij de behandeling van de (milieu) strafwetgeving de vraag aan de orde of voorwaardelijk opzet nader geduid moest worden in de bepaling. De minister van justitie: “Het lijkt niet nodig in de ontworpen strafbepaling uitdrukkelijk zulke gedragingen strafbaar te stellen, nu het leerstuk van het voorwaardelijk opzet, zoals dat in de jurisprudentie van de Hoge Raad is ontwikkeld, deze gedragingen onder omstandigheden mede onder het begrip «opzettelijk brengen», begrijpt. Het leerstuk van het voorwaardelijk opzet houdt in dat onder opzettelijk handelen - in casu het brengen van de gevaarlijke stoffen in het milieu - tevens moet worden begrepen het zich willens en wetens blootstellen aan de geenszins denkbeeldige kans dat de verboden gedraging wordt gepleegd.”¹⁵⁸ Een andere formulering van hetzelfde leerstuk luidt: de verdachte heeft zich welbewust blootgesteld aan de aanmerkelijke kans dat tengevolge van

¹⁵² Handelingen Tweede Kamer 1880-1881, 2 maart 1881, pag. 295

¹⁵³ Handelingen Tweede Kamer 1880-1881, 2 maart 1881, pag. 295

¹⁵⁴ Handelingen Tweede Kamer 1880-1881, 2 maart 1881, pag. 295

¹⁵⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1900-1901, 100, nr. 5 (MvT), pag. 41.

¹⁵⁶ Zie onder meer het arrest van de Hoge Raad 26-06-1962, NJ 1963, 10

¹⁵⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 1967, 8 538, nr. 3 (MvT)

¹⁵⁸ Vgl. Hoge Raad 26-06-1962, NJ 1963, nr. 10

zijn handelwijze de gestelde norm wordt overtreden.¹⁵⁹ Deze interpretatie in de jurisprudentie van het opzettelijk handelen lijkt voldoende ruimte te bieden ook gevallen van het opslaan, achterlaten of zich ontdoen van stoffen op ondeugdelijke wijze onder de voorgestelde strafbepaling te vatten, voor zover de dader daarmee zich welbewust blootstelt aan de reële kans dat deze stoffen daardoor in het milieu zullen komen op een wijze dat daarvan gevaar voor de openbare gezondheid te duchten is.¹⁶⁰

Een vraag die later wederom werd gesteld, ditmaal als onderdeel van de betekenistitel van het Wetboek van Strafrecht. De minister van justitie: “Een definiëring van het begrip «opzet» in de betekenistitel ligt niet voor de hand. Punt 1 van de Aanwijzingen voor de wetgevingstechniek (Stcrt. 1984, nr. 52) stelt namelijk dat begrippen alleen nader dienen te worden omschreven als zij afwijken van het normale spraakgebruik. Bij het begrip «opzet» is hiervan geen sprake. Evenmin ligt voor de hand het begrip «voorwaardelijk opzet» in de bepaling zelf te omschrijven. Dit zou er namelijk toe kunnen leiden dat de rechter zich op het standpunt stelt dat onder opzet in de elders reeds bestaande delictsomschrijvingen niet het voorwaardelijk opzet wordt begrepen, tenzij het expliciet wordt vermeld.”¹⁶¹

«roekeloosheid»

Bij de behandeling van de gevaarzettingsdelicten (artikel 157 e.v. Sr) gaf de commissie de volgende uiteenzetting: “De Commissie neemt drie graden van schuldig bewustzijn aan. Opzet wanneer het feit willens en wetens bedreven wordt; schuld wanneer men de daad niet gewild noch voorzien heeft, maar die had kunnen en moeten voorzien. Tusschen die beide schuldgraden ligt de bewuste schuld: wanneer men de daad niet gewild heeft, noch geweten heeft dat zij zou geschieden, zoodat men ze zelfs zou gelaten hebben wanneer men geweten had dat zij geschieden zou, maar eene handeling gepleegd heeft met de wetenschap dat het feit kon geschieden. Dit is roekeloosheid. Twee gevallen zijn nu mogelijk: of dat de daad op zich zelve geoorloofd is (gelijk bijv. kan plaats hebben in art. 171 1ste lid bij vergunning van den burgemeester) of dat zij het niet is. Is zij op zich zelve geoorloofd dan moet het opzet, zal er misdrijf zijn, juist op de mogelijkheid van gevaar gerigt wezen. Is zij op zich zelve niet geoorloofd (bijv. art 176 [162]) dan ligt de grond der strafverzwaring hierin dat men aan het opzet paarde de roekeloosheid. In elk geval moet er dus correlatie bestaan tusschen den wil en het strafbaar feit. Hoe erger het gevolg is hoe meer blijkt dat de dader roekeloos heeft gehandeld. Om die reden wordt ook bij gewone culpa de straf geregeld naar de zwaarte van het voorgevallene door schuld veroorzaakte feit.”¹⁶²

Door de invoering van roekeloosheid is “beoogd een adequate bestraffing mogelijk te maken in alle gevallen waarin sprake is van zeer onvoorzichtig gedrag waarbij welbewust en met ernstige gevolgen onaanvaardbare risico's zijn genomen. Roekeloosheid vereist daarmee niet slechts een aanmerkelijke onvoorzichtigheid,

¹⁵⁹ Vgl. Hoge raad 14-09-1981, NJ 1981, nr. 647

¹⁶⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 1984-1985, 19 020, nr. 3 (MvT), pag. 8

¹⁶¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1986-1987, 19 020, nr. 5 (MvA), pag. 7

¹⁶² Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 47, nr. 25 (verslag), pag. 131

maar een zeer ernstig gebrek aan zorgvuldigheid. Het gaat, anders gezegd, binnen de grenzen van het culpose delict, om het zwaarste verwijt dat iemand kan worden gemaakt. Hiermee wordt aangesloten bij de betekenis die aan het begrip roekeloosheid in rechtspraak en dogmatiek wordt toegekend.¹⁶³

Bij de beoordeling of sprake is van roekeloosheid dienen alle omstandigheden in aanmerking te worden genomen. Dit brengt mee dat het culpose delict niet als een geïsoleerde handeling wordt beschouwd, maar dat ook daaraan voorafgaande handelingen, zoals alcoholgebruik, worden betrokken bij de beoordeling. Roekeloosheid vereist, zoals gezegd, dat een of meer gedragingen van de dader worden aangewezen die erop duiden dat door hem welbewust onaanvaardbare risico's zijn genomen. Zijn inderdaad welbewust onaanvaardbare risico's genomen, dan behoeft een enkel onbewust moment in het geheel van de gedragingen van de dader niet in de weg te staan aan het oordeel dat sprake is van roekeloosheid. Wie bijvoorbeeld welbewust ervoor kiest tijdens het rijden tevens een kaart te lezen en daardoor een voorrangsweg geheel over het hoofd ziet waardoor een ernstig verkeersongeval plaatsvindt, zal onder omstandigheden roekeloosheid kunnen worden verweten. In het algemeen zal bij roekeloosheid sprake moeten zijn van bewustheid van het risico van ernstige gevolgen, waarbij op zeer lichtzinnige wijze ervan wordt uitgegaan dat deze risico's zich niet zullen realiseren.

Evenmin als het begrip schuld, duidt het begrip roekeloosheid op een bepaalde, specifiek omschreven gedraging, maar geeft het een normatieve kwalificatie die onder verschillende omstandigheden op verschillende soorten gedragingen toepasselijk kan zijn. Het gegeven dat het begrip «roekeloosheid» in de Nederlandse strafrechtspraak, zowel bij het opstellen van de telastelegging als bij het bewijs, een begrip is waar sinds jaar en dag veel mee wordt gewerkt, verzekert dat het hier gaat om een werkbaar begrip."¹⁶⁴

Het bijzondere aan deze vorm van schuld is dat het leidt strafverzwaring. "In zijn advies bij dit wetsvoorstel merkt de Raad van State op dat strafverzwarende omstandigheden gewoonlijk zien op feitelijke omstandigheden. Het voorstel houdt naar het oordeel van de regering evenwel geen systeembreuk in. Zo kent het Wetboek van Strafrecht bijvoorbeeld ook strafbaarstellingen waarbij voorbedachten rade als strafverzwarende omstandigheid geldt (zie de artikelen 108, tweede lid, en 115, tweede lid Sr), een begrip waarin evenals bij roekeloosheid feitelijke en normatieve elementen samenkomen. Daarnaast impliceert het verschil tussen opzet en schuld een verschil in wettelijk strafmaximum voor verschillende subjectieve elementen, ook al gaat het daarbij technisch bezien niet om strafverzwarende omstandigheden. Een voorbeeld vormen de gemeengevaarlijke misdrijven in Titel VII van het Tweede Boek van het Wetboek van Strafrecht: de culpose en de opzettelijke variant van het betreffende misdrijf zijn met verschillende strafmaxima paarsgewijs in deze Titel opgenomen."¹⁶⁵

¹⁶³ Vgl. J. Rimmelink, Mr D. HazewinkelSuringa's Inleiding tot de studie van het Nederlandse Strafrecht, vijftiende druk, Gouda Quint b.v., Deventer 1996, blz. 233

¹⁶⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 28 484, nr. 3 (MvT), pag. 12

¹⁶⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 28 484, nr. 3 (MvT), pag. 11

«grove schuld»

Alleen in artikel 356 Sr komt deze vorm van schuld voor. Deze vorm wijkt niet af van «schuld». Over de invoering ervan werd gesteld: "Het is waar: » grof verzuim" (...) kent het ontwerp niet, maar art. 396 der Staatscommissie bezigde niet die uitdrukking, maar noemde de *culpa* merkelijke schuld."¹⁶⁶

«schuld»

Net zoals een definitie van «opzet» ontbreekt in het wetboek zo ontbreekt die ook voor «schuld». Dit was tegen het zere been van de commissie van rapporteurs. Zij wilden bij invoering van het wetboek meer duidelijkheid over schuld: gaat het hier om *culpa lata* of *culpa levis*?

De minister van justitie: "Daarentegen kan hij onmogelijk voldoen aan den wensch om eene definitie van schuld in het Wetboek op te nemen. Om iets te beteekenen zou dergelijke bepaling een doctrinair karakter moeten bekomen en juist daarvoor blijken niet in een Wetboek te huis te behooren."¹⁶⁷

Verslag aan de Tweede Kamer: "Men herinnerde aan het reeds vroeger opgemerkte, dat het begrip van schuld te onbepaald is. Hij die door *culpa levissima*, bijvoorbeeld door het omwerpen van een petroleumlamp, brand veroorzaakt, zou volgens dit artikel strafbaar kunnen worden gehouden.

Aan den anderen kant moet, naar het oordeel der Commissie, bij bewuste schuld (roekeloosheid) hechtenis eene te ligte straf worden geacht. Als de dader de gevolgen zijner onvoorzigtige handelingen heeft voorzien maar zich daarover niet heeft bekommerd, is gevangenisstraf geregvaardigd. Aan den regter moet, overeenkomstig den graad der schuld, de keus tusschen gevangenisstraf of hechtenis worden overgelaten. De minderheid der Commissie blijft bij het gevoelen dat culpose delicten altijd met hechtenis moeten gestraft worden, op de gronden ontwikkeld in dit Verslag [bij art. 18, deel I, bl. 306]."

De minister van justitie vroeg zich af of het gegeven voorbeeld wel tot schuld leidde in de zin van artikel 158 Sr, dat is *quaestio facti*. "Gelijk reeds boven is opgemerkt, bestaat de schuld (*culpa*) in onvoorzigtigheid of roekeloosheid. De zeer ernstige gevallen, zoowel subjectief als objectief, welke het gevolg zijn van roekeloosheid, regtvaardigen een zwaardere straf dan hechtenis. Hier geldt echter bovenal *jus in causa positum*. Daarom late men den regter in de keuze vrij. Voor *doleuse* misdrijven gelde zonder uitzondering de gevangenis, voor de overtredingen en de zuiver *culpose* delicten zonder uitzondering de hechtenis. Op het tusschenterrein, waar de eenvoudige *culpa* roekeloosheid kan worden, beslisse de regter."¹⁶⁸

Niet elke feitelijke vorm van schuld is juridisch gezien schuld. "De schuld omvat volgens vaste jurisprudentie niet alle, ook de geringste onachtzaamheid, maar alleen een min of meer grove of aanmerkelijke onvoorzichtigheid, onachtzaamheid of nalatigheid."¹⁶⁹

¹⁶⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 47, nr. 25 (verslag), pag. 179

¹⁶⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 47, nr. 25 (verslag), pag. 84

¹⁶⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 47, nr. 25 (verslag), pag. 133

¹⁶⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1989-1990, 21 551, nr. 3 (MvT), pag. 19

Bij schuld zoals bedoeld in artikel 361 Sr merkte men op: "Men leze in ieder geval ook hier onachtzaamheid."¹⁷⁰

Wat omvat dan schuld? "Gebrek aan het noodige nadenken, aan de noodige kennis of aan het noodige beleid, ziedaar het wezen van alle schuld. Hoeveel nadenken, hoeveel kennis, hoeveel beleid is er nu noodig om van schuld vrij te wezen, met andere woorden hoe groot moet het gebrek aan nadenken, kennis, beleid zijn om als schuld te kunnen worden toegerekend?

Is het voldoende dat men niet zóó nadacht, niet zóóveel wist, niet zóóveel beleid aanwendde als de meest nadenkende, de meest kundige, de meest voorzichtigste mensch (*culpa levis*)?

Of wordt vereischt dat men minder nadacht, wist, beleidvol was dan de mensch in het algemeen (*culpa lata*)?

Zonder twijfel moet deze vraag in den laatsten zin worden beantwoord. Alleen die schuld (hetzij bewuste schuld of roekeloosheid, hetzij onbewuste schuld), behoort tot het gebied van 't strafrecht die *in foro civili* » *culpa lata*" genoemd wordt. De uitzonderingen die men oppervlakkig zou willen aannemen, zijn slechts uitzonderingen in schijn. Zeer zeker, hij die bijv. in zijn beroep handelt of, zonder een beroep uit te oefenen, zonder noodzaak, eene beroepsbezigheid vervult, is tot meer nadenken, kennis, beleid verplicht dan de mensch in 't algemeen. Maar ook voor hem is het voldoende dat hij zóóveel nadenken, kennis, beleid openbaart als van de leden dier beroepsklassen in 't algemeen gevorderd wordt. "¹⁷¹

Een geneesheer kan niet wegens culposen doodslag worden vervolgd, op grond dat wellicht de uitmuntendste medicus, eene beroemde specialiteit, den patient in het leven zou hebben gehouden, maar alleen dan wanneer hij niet onderzocht, niet wist of niet deed datgene wat goede medici in 't algemeen onderzoeken, weten, doen. Dezelfde onnadenkendheid, onkunde, onvoorzichtigheid die voor den niet-medicus nog slechts *culpa levis* zou zijn, kan voor den medicus *culpa lata* wezen. Maar *culpa lata* is steeds en voor allen noodig."¹⁷²

Als de wil van de dader gericht moet zijn op het strafbare feit (opzet), waarom is schuld aan een gedraging/handeling dan strafbaar? "Het kan echter zijn dat dit feit de algemeene veiligheid van personen of goederen zoozeer in gevaar brengt of dat daardoor, zoodra het is voltooid, een zoo groot en onherstelbaar nadeel aan bijzondere personen wordt berokkend dat de wet ook de onvoorzichtigheid, de nalatigheid, het gebrek aan voorzorg, in één woord de schuld waarin het feit zijnen oorsprong heeft, moet te keer gaan. In al die gevallen en ook daar waar de schending van een ambtspligt, al is zij zonder opzet gepleegd, de maatschappelijke orde in gevaar brengt, de regten van bijzondere personen aantast en door het een of ander den eerbied voor de wet en van hen die geroepen zijn om haar uit te voeren verzwakt, treft de strafwet nevens hem die met opzet handelt, ook hom aan wiens schuld het feit te wijten is. (...)

Geen *delictum culposum* zonder bewezen schuld bij den dader. In de opsomming der verschillende soorten van schuld (verzuim, nalatigheid, onvoorzichtigheid, gebrek aan voorzorg enz.) moet de wetgever niet treden. Veel beter is het hier in alle gevallen dezelfde algemeene uitdrukking te bezigen, ten einde de regter

¹⁷⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 47, nr. 25 (verslag), pag. 180

¹⁷¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 47, nr. 25 (verslag), pag. 84

¹⁷² Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 47, nr. 25 (verslag), pag. 84

geheel vrij zij in de waardering van de bewezen omstandigheden ter beslissing van de bloot feitelijke vraag, of, bij gebreke van opzet, het feit aan des beklaagden schuld is te wijten."¹⁷³

Nu is er verwijtbaarheid als element en schuld als bestanddeel. Deze zijn niet gelijk. De minister van justitie: "Ik wijs erop dat het begrip «schuld» in een strafbepaling volgens de strafrechtelijke doctrine steeds verwijst naar zware schuld (*culpa lata*), in tegenstelling tot lichte schuld (*culpa levis*) die niet aan deze eis voldoet. Bij een eventuele vervolging terzake van dit feit, dient het openbaar ministerie deze zware schuld te bewijzen. Dit feit moet dus worden onderscheiden van een delictsomschrijving zonder dit bestanddeel, waarbij de bewijslast op de verdachte rust om afwezigheid van alle schuld aannemelijk te maken."¹⁷⁴

Daarom moet het openbaar ministerie schuld bij misdrijf bewijzen maar niet bij overtreding. In dat laatste geval wordt schuld (in de zin van verwijtbaarheid) aangenomen, tenzij aangetoond is dat er geen sprake is van schuld.

Bewuste schuld

Dit is net als boos opzet geen bestanddeel, maar een gradatie van schuld.

De minister van justitie: "Maar er is een hogere graad van schuld denkbaar, die ik (...) "bewuste schuld" zou willen noemen (...). Die bewuste schuld is aanwezig, wanneer op het oogenblik van de daad de mogelijkheid der uitkomst voor den geest zweeft, maar toch zóó dat de dader, ook blijkens de voorzorgsmaatregelen die hij neemt, hoopt en vertrouwt dat het hem door zijne handigheid en bijzondere maatregelen gelukken zal die uitkomst te beletten. Stel bijv. in een feestzaal worden tal van lichten op zoodanige wijze in de onmiddellijke nabijheid van ligt ontvlambare stoffen geplaatst, dat onmiddellijk dreigend brandgevaar wordt voorzien wanneer men die lichten ging opsteken. Toch gaat het feest door, terwijl voor alle zekerheid een brandspuit voor het gebouw geplaatst wordt. Dat die brandspuit daar staat, bewijst aan den eenen kant, dat er minder is dan voorwaardelijk opzet, dat men ook eventueel den brand niet wil. Maar het bewijst tevens dat er méér is dan onbewuste schuld, dat men zich het gevaar bewust was.

Nu spreekt het van zelf, dat feitelijk dikwerf moeilijk zal zijn uit te maken of iets te rangschikken is onder 'voorwaardelijk opzet' of onder 'bewuste schuld'. Het kan in facto eene zeer fijne vraag worden. Maar dat tusschen beide begrippen scherp te onderscheiden is, staat mijns inziens vast."¹⁷⁵

Onbewuste schuld

Dit is net als boos opzet geen bestanddeel, maar een gradatie van schuld.

De minister van justitie: "Over den lichtsten graad van schuld (onbewuste schuld) behoef ik niet uit te weiden. Zonder aan zekere regtsschennis te denken, brengt men haar door zijn onkunde, onnadenkendheid of wanbeleid te weeg."¹⁷⁶

¹⁷³ Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 110, nr. 3 (MvT), pag. 45

¹⁷⁴ Eerste Kamer, vergaderjaar 1992-1993, 21 551, nr. 39a (MvA) pag. 5

¹⁷⁵ Handelingen Eerste Kamer 1880-1881, 2 maart 1881, pag. 195-296

¹⁷⁶ Handelingen Eerste Kamer 1880-1881, 2 maart 1881, pag. 195-296

«Nederland» «in Nederland» «buiten Nederland» «Koninkrijk» «Rijk» «Rijk in Europa»

“Met het woord «Rijk» wordt volgens de tegenwoordige Grondwet alleen aange-
wezen het Rijk in Europa, doch hier en in volgende artikelen moet ook met de
koloniën en bezittingen in andere werelddeelen rekening worden gehouden.”¹⁷⁷,
aldus de wetgever in 1900.¹⁷⁸

Sindsdien is er veel gebeurd. Zo is de kolonie Nederlands-Indië onafhankelijk
geworden. Suriname werd een autonoom land binnen het Koninkrijk in de
periode 1954-1975. Daarna werd het land onafhankelijk.

In 1973 is het bestanddeel «binnen het rijk in Europa» voor de meeste delicten¹⁷⁹
gewijzigd «in Nederland». Aanleiding hiervoor was het in het Wetboek van Straf-
recht door elkaar gebruiken van de begrippen 'Rijk in Europa', 'Rijk' en 'Neder-
land', waarmee steeds hetzelfde werd bedoeld. “Ter handhaving van de eenheid
van terminologie in Titel I van het Eerste Boek wordt voorgesteld ook in de
overige onderdelen van artikel 4, alsmede in de artikelen 2, 3, 5, 6 en 7 de woor-
den 'Rijk in Europa' te vervangen door 'Nederland'. De ondergetekenden hebben
ervan afgezien elders in het wetboek deze terminologie te unificeren, omdat dit
ertoe zou leiden dat grote delen van het wetboek opnieuw gedrukt zouden
moeten worden, waardoor gebruikers van tekstuitgaven op kosten zouden wor-
den gejaagd, zonder dat daartoe een dringende noodzaak bestaat.”¹⁸⁰

Het Koninkrijk der Nederlanden bestaat uit een Europees deel (Nederland) en een
Carabisch deel. Het Caribische deel bestaat uit drie landen (Aruba, Curaçao en Sint
Maarten) en uit Caribisch Nederland (de eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba).
De BES-landen zijn bijzondere Nederlandse gemeenten.

Elk van de landen heeft een eigen wetboek van strafrecht met eigen rechtshand-
having. De BES-eilanden zijn openbare lichamen (in de zin van artikel 134 Grond-
wet) en hebben een eigen Wetboek van Strafrecht BES.

Het Wetboek van Strafrecht geldt alleen voor het land Nederland.

Met «Nederland» wordt bedoeld het Europese deel van het «Koninkrijk». Dit geldt
ook voor «Rijk» «Rijk in Europa», ook dat is louter Nederland.

Het «Koninkrijk» omvat alles. In het Wetboek van Strafrecht nog voorkomende in
wetten met betrekking tot verdragen.¹⁸¹

In artikel 2 Sr is beschreven wat valt onder «in Nederland». Daarmee kan gesteld
worden dat alles wat daar niet onder valt «buiten Nederland» is. Dat omvat op
volle zee alsook in vreemde wateren.¹⁸²

¹⁷⁷ Zie Memorie van Toelichting ad art. 106 van het Wetboek van Strafrecht voor de Europeanen in Nederlandsch-
Indië, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 12-04-1898, n°. 30

¹⁷⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 1900-1901, 100, nr. 5 (MvT), pag. 45

¹⁷⁹ Het komt nog voor in de artikelen 53, 54, 220, 222, 278, 326b, 418, 419 Sr

¹⁸⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 1971-1972, 11 866, nr. 3 (MvT), pag. 6

¹⁸¹ Artikelen 189, 200, 207a, 285a, 361 Sr

¹⁸² Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 110, nr. 3 (MvT), pag. 47